

Från information till medskapande i den kommunala klimatomställningen

En kartläggning av kommuners
arbete för ett
medborgarinkluderande
klimatarbete

2021

Författare: Julia Johansson
Producerat för Klimatkommunerna
År 2021

Sammanfattning

Olika former av medborgarengagemang har kommit att bli ett alltmer uppmärksammat sätt för kommuner att involvera sina invånare i klimatomställningen. Medborgarengagemang kan vara ett effektivt verktyg i omställningen, samtidigt som rättvisaspekterna av det lokala klimatarbetet kan stärkas. Att arbeta aktivt med en rättvis omställning inom kommunen och för kommunens invånare, handlar bland annat om att skapa utrymmen och möjligheter för invånare att delta aktivt på samma villkor.

Även om många ser ett behov av att öka delaktigheten av invånare i klimatfrågor, återstår samtidigt utmaningar kopplat till hur utformningen av delaktighetsinitiativ bör ske. Det finns därav ett behov av att undersöka när och hur medborgarengagemang kan nyansera och stärka det lokala klimatomställningsarbetet.

Denna rapport syftar till att ge en nulägesanalys över hur arbetet med medborgarengagemang i klimatfrågor ser ut lokalt i Sverige, utifrån den enkätundersökning som 20 av Klimatkommunernas medlemmar deltagit i under hösten 2021. Rapporten ämnar beskriva på vilka sätt som invånare inkluderas i det lokala klimatarbetet och samtidigt ge en analys över de utmaningar, möjligheter och utvecklingsmöjligheter som kan kopplas till detta arbete.

Undersökningen visar att de tillfrågade kommunerna delvis inkluderar invånarna i klimatarbetet. Samtliga kommuner genomför insatser för att *kommunicera* klimatarbetet, bland annat genom webbinformation och kunskapshöjande arrangemang. Metoder för att *konsultera* invånare, liksom för att skapa *dialog* är också relativt utbredda bland respondentkommunerna. Få initiativ har tagits för att uppnå ett *medskapande* i den lokala klimatomställningen, alltså att låta invånare vara med och besluta och utforma klimatarbetet.

En majoritet av de tillfrågade kommunerna står inför liknande utmaningar i arbetet med medborgarengagemang under klimatomställningen. Tid, ekonomiska resurser och organisatoriska förutsättningar är tre faktorer som av många anses vara begränsande faktorer för arbetet. Samtidigt ser kommunerna flera fördelar med ett medskapat klimatarbete, där medborgarengagemang kan bidra till att förankra åtgärder, skapa förtroende, öka engagemang och kunskap samt att skapa bättre beslutsunderlag för det kommunala klimatarbetet.

Innehåll

Kommuners klimatarbete & dess inkludering av invånare	6
Medborgares motiv för medborgarengagemang	6
Rapportens kontext - Problemformulering och syfte.....	7
Metod.....	7
Kapitel 1 - Vad är medborgarengagemang?.....	8
Delaktighetstrappan - grader av deltagande.....	9
Kapitel 2 - Metoder för medborgarengagemang	10
Information – Att veta	10
Konsultation – Att tycka	10
Dialog – Att resonera	11
Inflytande – Att genomföra	11
Medskapande och medbeslutande – Att bestämma.....	12
Kapitel 3 - Vilka metoder används i kommunerna	14
Information.....	14
Konsultation	15
Dialog	15
Inflytande.....	16
Medskapande och medbeslutande	17
Kommunernas initiativ enligt delaktighetstrappan - sammanvägd analys.....	18
Jämförelse utifrån kommungrupper	19
Kapitel 4 - Positiva effekter av medborgarengagemang för klimatarbetet.....	20
Förtroende, innovation och förankring.....	20
Förankring och inkludering av medborgarperspektiv i strategiska dokument.....	21
Stärkta demokratiska aspekter genom klimattedialog.....	23
Delaktighet ger bättre beslutsunderlag och effektivitet	23
Datainsamling	24
Politiskt mod - och att få all att känna ägarskap i omställningsarbetet	24
Kunskap och engagemang – hos invånare och kommunanställda	24
Sammanställning av analys.....	25

Kapitel 5 - Behov och utmaningar för medborgarengagemang i klimatarbetet	26
Kommunen som möjliggörare eller stoppkloss?.....	26
Hur ska lokala klimatdialoger med invånare organiseras?	27
Tillvaratagande av dialogresultat och beräkning av nyttan	27
Har kommunen några riktlinjer för genomförandet av dialoger?	28
Vem får höras i kommunens delaktighetsinitiativ?	28
Samverkan för involvering av medborgare - Internt och externt	29
Kommungruppsanalys.....	30
 Kapitel 6 - Slutsatser och strategier vidare	31
Att adressera klimatomställningens sidonyttor i involveringen av medborgarna.....	31
Utnyttja redan existerande nätverk och funktioner i kommunen.....	31
Stärk möjligheterna till erfarenhetsutbyte: Kopiera andras framgångar.....	32
Utvärdera arbetet med inkludering av invånare	32
Medborgarengagemang - ett nödvändigt ont eller ett värdefullt verktyg?	32
Från information till ett medskapat klimatarbete	32
 Tips och vidare läsning	33
 Referenser	34
 Bilaga 1 – Respondentkommuner, enkätundersökning inkl. kommungruppsindelning.....	37
Bilaga 2 – Enkätfrågor	38

Kommunens klimatarbete & dess inkludering av invånare

I takt med att klimatförändringens konsekvenser blir alltmer tydliga och frekventa, behövs krafttag för att snabba på klimatomställningen, tillika nya former av åtgärder och instrument. Medborgarengagemang och former av dialog med invånare, har här blivit ett alltmer uppmärksammat och utnyttjat verktyg för kommuner att hantera klimatomställningsfrågorna lokalt. Medborgarengagemang kan definieras som: *”en process som involverar medborgare i problemlösning eller beslutsfattande och som använder medborgare för att fatta bättre beslut”* (International Association for Public Participation, 2018).

Politiskt deltagande handlar om att kunna påverka politiskt beslutsfattande, där det närliggande begreppet *medborgardeltagande* åsyftar de processer där medborgare deltar i detta beslutsfattande för att förbättra sina egna eller en grups förutsättningar (Vestbro, 2012). I en representativ demokrati, likt Sveriges, kan medborgarengagemang fungera som ett direkt komplement till den representativa politiska styrningen – tydligast sedd genom medborgares möjlighet till påverkan genom allmänna val (Vestbro, 2012). Detta kan bidra med positiva inslag i processer där komplexa frågor hanteras (National Consumer Council, 2008). Inkludering av medborgare kan ske på flera styrningsnivåer, inkluderat kommuner och för en bredd av frågor, men bör inte ske där ingen reell påverkansmöjlighet eller önskan om inspel finns eller där beslut redan är fattade.

I Sverige sker klimatarbetet nationellt, regionalt och lokalt i landets 290 kommuner. I takt med att allt fler frågor och uppgifter lagts på den lokala nivån, har kommunens roll för genomförandet av politiska åtgärder förändrats (SKR, 2019b). Kommuner har en nyckelroll i arbetet med klimatfrågor, både genom närheten till implementeringen av åtgärder och möjligheten att inkludera medborgarna i det lokala klimatarbetet (Klimatkommunerna, u.å.c). Kommunens starkaste instrument i klimatarbetet är stadsplaneringen, där både detalj- och översiktsplanering utgör starka verktyg (Klimatkommunerna, 2021). Den kommunala planeringen är också intressant i relation till ett ökat fokus på medborgarengagemang i klimatfrågor, genom den samrådsskyldighet som åligger kommunen i planeringsprocesser. Detta innebär att kommuner enligt plan- och bygglagen ska samråda och föra dialog med berörda parter under översikts- och detaljplanering. Att låta medborgare delta i planeringsprocesserna från ett tidigt skede, möjliggör att medborgardialoger kan bidra med viktiga insikter i planeringen och möjligheter för invånare att lämna synpunkter (Boverket, 2021c).

Medborgares motiv för deltagande i klimatarbetet

Enligt Gustafson och Hertting (2017), kan tre huvudsakliga motiv för medborgares deltagande i politiskt arbete identifieras. Det första handlar om att människor genom att bidra med sina kunskaper och kompetenser önskar förbättra sitt geografiska område. Det andra motivet är egenintresset, där människor deltar utifrån ett intresse att förbättra sin egen och den närmaste omgivningens förutsättningar. Slutligen kan deltagande i politiska processer vara professionellt motiverade, där människor vill påverka med avstamp i sin yrkesroll (Gustafson och Hertting, 2017). Janse och Konijnendijkb (2007) påpekar också vikten av samspelet mellan politiken, medborgarna och forskning, där villighet att delta påverkas av faktorer som känslor sammankopplade med ämnet, existerande motsättningar och uppfattad fara relaterad till frågan. Detta innebär således att medborgares benägenhet att delta i klimatomställningsarbetet också kan påverkas av kunskapsnivå och uppfattning av aspekter som rör klimatfrågor. För att lyckas inkludera medborgare i det lokala klimatarbetet, är det således viktigt att förstå hur medborgarnas uppfattning av problemet påverkar villigheten att delta (Janse & Konijnendijkb, 2007).

Rapportens kontext - Problemformulering och syfte

Klimatkommunerna har under verksamhetsåret 2021 arbetat med det prioriterade området *Rättvis klimatomställning*. Klimaträttvisa är ett etablerat begrepp i tal om global fördelning av ansvar och börda, medan det på ett lokalt plan kan bli något mer diffust och svårgripbart. Tre grundläggande aspekter av rättvisebegreppet är *erkännande*, *deltagande* och *fördelning*. I denna rapport behandlas det lokala rättviseperspektivet på klimatomställningen i fråga om *deltagande*. Detta med ett övergripande syfte att undersöka vilken roll som medborgarengagemang spelar för den lokala klimatomställningen.

Rapporten syftar till att ge en översikt över hur medborgarengagemang används i det kommunala klimatomställningsarbetet. Syftet är också att ge ett underlag för vidare utveckling av engagemang och dialog i klimatomställningen, och således har hållbarhetsfrågor ur ett bredare perspektiv utesluts ur denna genomgång. Resultaten kan ses som en nulägesbild, fångad utifrån de initiativ som existerar i Klimatkommunernas medlemskommuner vid undersökningens genomförande. Genom den enkätundersökning som genomförts, ämnade studien också fånga upp vilka positiva aspekter och framgångsfaktorer som kommuner ser med medborgarengagemang, liksom att de hinder och begränsande aspekter som finns för det fortsatta arbetet.

Begreppsmotivering

I rapporten används begreppet *medborgarengagemang*, definierat enligt följande: *"en process som involverar medborgare i problemlösning eller beslutsfattande och som använder medborgare för att fatta bättre beslut"* (International Association for Public Participation, 2018). Delaktighet, deltagande och involvering av medborgare används i texten synonymt med medborgarengagemang.

Metod

Rapporten har sammanställts utifrån relevant litteratur från webbsidor, myndigheter, rapporter och motsvarande organ från andra länder. För att kartlägga hur medborgarinkluderingen ser ut i Sveriges kommuner, genomfördes en enkätundersökning. I rapportens resultatdel presenteras enkäten både kvantitativt i diagram och kvalitativt utifrån angivna fritextsvar. Enkätsvaren kategoriserades och analyserades i Excel. Där två eller flera personer från samma kommun svarat, har svaren sammanvägts för att undvika dubbelräkning. För analys där indelning av kommuner gjorts, har kommungruppsindelningen från SKR (2016) använts som mall för indelning.

Tabell 1. Beskrivning av kontaktade respektive svarande kommuner i genomförd enkätundersökning.

Enkätundersökning	Respondenter
Antal medlemskommuner	42
Antal svarande kommuner	20

Kapitel 1. Vad är medborgarengagemang?

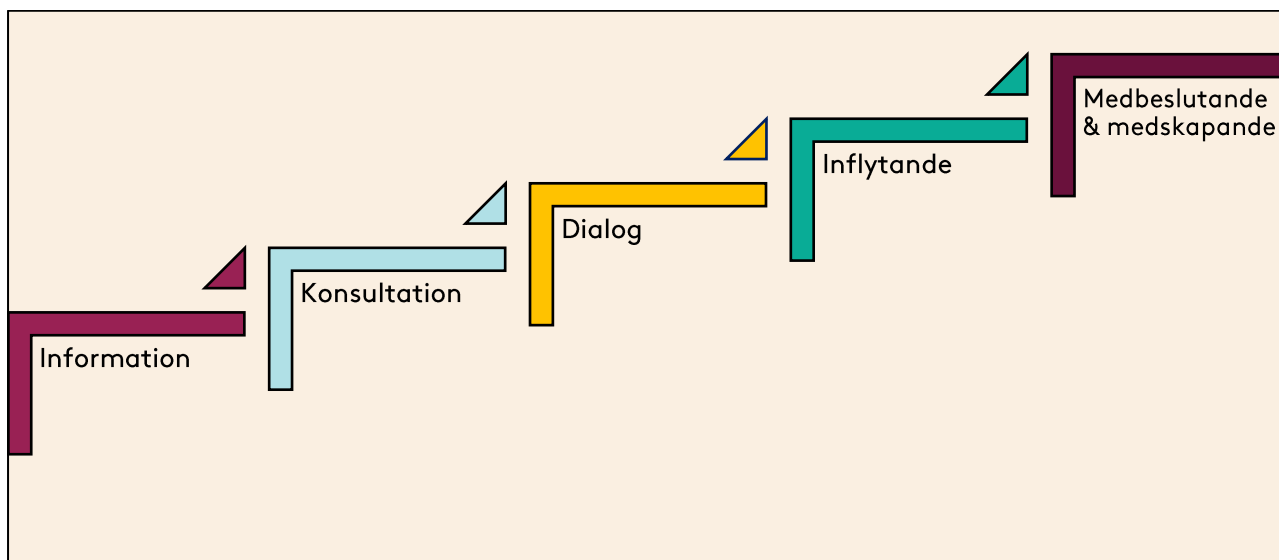
I kapitlet ges en bakgrund till vad medborgarengagemang är och de övergripande delaktighetsgraderna för vilka involvering av invånare kan ske introduceras.

Delaktighetstrappan – grader av deltagande

Medborgarengagemang, eller medborgardeltagande, handlar om att inkludera och låta medborgare vara en aktiv part i det politiska arbetet. För att kartlägga vilka former av medborgarengagemang som en kommun arbetar med, liksom att identifiera vilken sorts dialog som är lämplig vid ett specifikt tillfälle, är delaktighetstrappan (Figur 1) en bra utgångspunkt. Trappan är utformad utifrån den klassificering av deltagandeformer som genomfördes av Arnstein (1969).

Att skapa medborgarengagemang är komplexa processer, vilket således innebär att olika metoder ofta krävs beroende på den specifika situationen och dess syfte. Dessutom används olika metoder beroende på när i en beslutskedja som medborgare ska inkluderas. Generellt kan delaktighetsgraden utifrån delaktighetstrappan beskrivas som tilltagande vartefter att de högre trappstegen uppnås. Samtidigt innebär detta inte att en högre delaktighetsgrad alltid är bättre, utan detta beror på situation. *Information* är exempelvis ofta en förutsättning och möjliggörare för andra former av medborgarengagemang, där det snarare kan skapas cirkulära processer som göder nya möjligheter för medborgare att delta och engageras i kommunalt klimatarbete. Det är därmed viktigt att förstå hur dialogprocesser fungerar och de olika metoderna kan användas för att de initiativ till medborgarengagemang som genomförs ska motsvara dess teoretiska syfte och mål.

Att ta avstamp i delaktighetstrappan kan hjälpa till att strukturera upp arbetet med medborgarengagemang, liksom att avgöra vilken grad av delaktighet som medborgare tillåts till. Trappan är utformad efter steg, men dessa behöver inte ske kronologiskt. Ett initiativ till inkludering av medborgare kan ibland placeras in på flera nivåer, alltså exempelvis både bidra till att information delges medborgare samtidigt som konsultation sker (SKR, 2019b). Trappan är således ett viktigt verktyg i hela dialogprocessen – från planering av kommande dialoger, till uppföljning och analys av kommunens deltagandeinsatser.

Figur 1: Delaktighetstrappa efter förlaga av SKR (2019b) och Arnsteins (1969).

Information – Att veta

Det första trappsteget enligt Arnsteins (1969) modell, handlar om att kommunen tillhandahåller och kommunicerar information till medborgarna på ett objektiva och tillgängligt sätt. Att ta beslut om vilken information och kunskap som medborgarna ska få ta del av kopplat till frågor är en grundläggande del i att kunna skapa medborgarengagemang för klimatfrågor. Viktigt att understryka är att information ges när ett beslut redan är taget och alltså inte ger invånare möjlighet att tycka till i berörda ärenden. Informationen är dock en förutsättning för medborgare att förstå kommunens arbete och på så sätt förenkla för invånare att bli delaktiga i senare skeden (SKR, 2019).

Konsultation – Att tycka

Konsultation ger, till skillnad från ren information, medborgare möjlighet att ge respons och synpunkter på kommunala förslag och ärenden. Det kan också handla om att kommunen på ett tydligt sätt möjliggör för inskickande av synpunkter och klagomål. När medborgare konsulteras, finns möjlighet för kommunen att förstå behov och därmed på ett tydligare sätt förankra förslag och åtgärder. Kommunen kan, utifrån det specifika ämnet, ta fram ett antal alternativ eller frågor som medborgare sedan får tycka till om. Detta sker individuellt och utan någon utvecklad kommunikation medborgare emellan (SKR, 2019b).

Dialog – Att resonera

Dialog är kanske det begrepp, eller steg enligt deltagandetrappan, som tydligast brukar sammankopplas med medborgarengagemang. I en medborgardialog får medborgare möta varandra, för att diskutera och föra fram åsikter kring specifika frågor. När dialog genomförs interagerar kommunen direkt med invånarna, i processer med syfte att förstå medborgares attityder och behov, samt att tillgodose att deras åsikter tas i beaktande och är förstådda (International Association for Public Participation, 2018). Dialogerna sker alltså utifrån ett specifikt syfte och mål.

Inflytande – Att genomföra

När medborgare ges möjlighet till inflytande kan delaktigheten, till skillnad från vid dialog, vara under en större del av en besluts- eller arbetsprocess. När dialoger möjliggör för kommuner att ta in och beakta befolkningens åsikter, är medborgarna i ett inflytandeskede inkluderade från identifiering av ett problem till utveckling av alternativ, till val av lösningar och förslag som leder till ett genomförande (International Association for Public Participation, 2018). Det skiljer sig därmed från dialogen genom att inflytandet också kan ske under senare skeden av beslutsprocesser, där medborgare alltså involveras närmare själva genomförandet av åtgärder el liknande.

Medskapande och medbeslutande – Att bestämma

Den högsta graden av medborgardeltagande uppnås när det konkreta ansvaret för beslutsfattande delegeras till invånarna (International Association for Public Participation, 2018). Detta handlar om att kommuner, regioner eller andra aktörer fattar beslut om att involvera invånare i längre processer med syfte att fatta beslut, ta ansvar för genomförandet av åtgärder och att vara med och medskapa lösningar i ett specifikt ämne eller tema (SKR, 2019b). Till skillnad från inflytande, innebär medbeslutande och medskapande alltså att invånare också involveras i beslut om och genomförande av förslag och lösningar och inte enbart utvecklingen av dessa.

Kapitel 2. Metoder för medborgarengagemang

I detta avsnitt följer exempel på metoder för medborgarengagemang, uppdelat efter graden av deltagande. Flera av metoderna liknar varandra, men är anpassade för varierande förhållanden eller utnyttjas för olika syften. Avsnittet ger en introduktion till ett urval av metoder, utan att djupgående beskriva tillvägagångssätten.

Information

Delaktighetstrappans inledande steg, handlar om att kommunen delger medborgare information och kunskap. Sätt att delge information om kommunens klimatarbete till invånare, är exempelvis genom information på hemsida, såväl om klimatarbetet i sig som för hur medborgare kan engagera sig. Andra sätt är genom att anordna klimatföreläsningar och utställningar, samt utskick via mejl eller post. Visualiseringsverktyg för klimatarbetet i kommuner, är ett relativt nytt sätt att öppna upp medborgare att ta del av sin kommuns klimatarbete.

Transparens är ett nyckelord, detsamma gäller möjligheter till uppföljning och utvärdering. Information och kunskap blir ibland en delmetod i andra delar av delaktighetsprocessen, men kan också i sig vara en metod för att inkludera medborgare i klimatarbetet.

Konsultation

Medborgarpanel

Medborgarpaneler syftar till att skapa beslutsunderlag för förtroendevalda genom att invånare bjuds in att delta i en panel, där frågor får besvaras och synpunkter lämnas (SKR, 2017c). Deltagarurvalet för en medborgarpanel görs för att spegla befolkningen på ett representativt sätt (Involve UK, u.å.b). Att som kommun använda sig av en medborgarpanel, kan ge snabb återkoppling från invånarna (SKR, 2017c).

Viktigt att poängtera är att medborgarpanelen lämpar sig för mindre komplexa frågor, som inte ställer krav på djupare diskussion eller dialog (SKR, 2017c). Paneler kan arrangeras fysiskt, men också användas som digitalt verktyg. Fördelen med att nyttja en digital e-panel, kan vara att fler har möjlighet att delta än vid fysiska träffar. Samtidigt är det viktigt att tänka över vilka som tvärtom inte nås via en digital panel (SKR, 2017a). Ytterligare en form av medborgarpanel, är en SMS-panel. Kommunen får snabb återkoppling genom frågor som sänds ut genom sms till deltagare som får lämna koncisa svar (SKR, 2020d).

Enkät- och opinionsundersökning

Enkätundersökning är en mycket vanlig metod för insamlande av information. Metoden uppnår ett konsulerande deltagande, där medborgare enskilt får besvara frågor som avsändaren ställt, men utan att ytterligare dialog sker. Enkätundersökningar kan sändas ut via post eller mejl, eller publiceras på webben. Vid en webbenkät, är det något svårare att få överblick över respondentgruppen. Fördelar med enkätundersökningar är att de ofta är billiga att genomföra och att det är möjligt att nå en stor respondentgrupp (SCB, 2021).

Fokusgrupp

Fokusgrupper används oftast tidigt i dialogprocessen, för att skapa en generell överblick av ämnet genom de diskussioner som förs (Involve UK, u.å.c). En fokusgrupp kräver inte särskilt lång tid för genomförande, och lämpar sig där syftet är att skapa djupgående analyser och diskussioner (SKR, 2020e). En lämplig gruppstorlek är mellan 6–12 personer och urvalet ska vara representativt för en större tilltänkt grupp. Metoden är bra för att fånga upp och inkludera marginaliserade gruppers perspektiv och kräver moderering i förda diskussioner (Involve UK, u.å.c).

Dialog

Medborgardialog

Med medborgardialog avses de dialoger som anordnas mellan medborgare och kommun i påverkansbara frågor eller där beslutsfattare är påverkansbara. Detta innebär att ramarna för en medborgardialog, vad gäller fråga och målgrupp, ska vara tydligt definierad och att tillvägagångssättet är systematiserat. De resultat som framkommer av sådan dialog, ska sedan användas i kommunens fortsatta arbete (SKR, 2019b). Att föra en dialog när beslut i den aktuella frågan redan är fattat, eller kommunicera information till medborgare, är alltså inte att föra en aktiv medborgardialog.

Studiecirkel - Samverkan för lokala folkbildningsinsatser

I en studiecirkel samlas deltagare under flera träffar, för att fördjupa sig i och får mer kunskap kring ett ämne eller en fråga (Linköpings kommun, 2016). För kommunen kan arrangerande av studiecirkel vara ett sätt att samverka med andra lokala aktörer (Klimatkommunerna, u.å.c). En vanlig samverkanspartner i fråga om studiecirkel är genom folkbildningens studieförbund. Folkbildningen ska stärka, utveckla och sammanhålla demokratin och samhället. Detta genom utbildning för vuxna på den specifika individens eller gruppens villkor och intressen (Folkbildningsrådet, 2018).

Inflytande

Medborgarråd

Ett medborgarråd, eller medborgarförsamling, är en metod för medborgarengagemang som bygger på tre huvudsakliga faser – lärande, diskussion och beslutsfattande (SKR, 2021c). Medborgarråd faller in under det som av Democratic Society (2020), definieras som deliberativa processer. Detta innebär således att medborgarrådets deltagare samlas i processer som genomsyras av diskussion, för att tillsammans komma fram till idéer och förslag i relation till ett övergripande tema som definierats (Democratic Society, 2020). Metoden lämpar sig mycket bra för att hantera mer komplexa frågor. Ett medborgarråds deltagare väljs ut slumpvis, för att spegla befolkningen i stort (Involve UK, u.å.a). Medborgarråd för klimatfrågor har i flera länder testats på nationell nivå, men är inte lika vanligt på lokal nivå även om exempel finns.

Hackathon

Hackathons är sammanslutningar, där människor samlas och tillsammans utvecklar idéer med fokus på innovation och teknik (SKR, 2021a). Det är en flexibel mötesform, till en början med fokus på programmering, men konceptet har också använts för innovation och idéutveckling i relation till klimatfrågor.

E-förslag

E-förslag, eller e-petition som metoden också kallas, innebär att medborgare ges möjlighet att ge förslag till kommunen. Dessa läggs ofta ut på exempelvis en kommunhemsida, varpå andra kommuninvånare får möjlighet att stödja förslaget. Förslaget kan sedan tas upp av kommunen för ytterligare eventuell behandling (SKR, 2020b).

Medskapande och medbeslutande

Medborgarbudget

Medborgarbudget är en metod, eller process, som används i syfte att involvera medborgare i kommunal resursprioritering, samt att öka förtroendet för bedriven politik (Tillväxtverket, 2021). Med en medborgarbudget menas att kommunen bjuder in till möten där invånarna får möjlighet att diskutera och påverka hur kommunens resurser ska fördelas (SKR, 2021b). Detta kan alltså ske kontinuerligt med ett halvår till ett års mellanrum i likhet med övriga budgetprocesser (SKR, 2021b).

Ofta beskrivs medborgarbudget som en demokratisk process, snarare än metod. Vanligast är att inte hela kommunens budget behandlas i medborgarbudgetprocessen (SKR, 2021b). Medborgarbudget som verktyg för involvering av invånare kan användas för att stärka inkluderingen av grupper som mer sällan deltar i de demokratiska processerna. SKR (2019a) beskriver medborgarbudgetprocessen som ett sätt att *demokratisera demokratin* – där olika grupper får dela sin syn på resursanvändningen i kommunen och samtidigt dela kommunens ansvar i att fördela investeringar.

Medborgarbudgetar är antingen platsbundna, tematiska eller målgruppsinriktade. Detta innebär att de antingen fokuserar på ett geografiskt område, exempelvis en stadsdel, på en specifik fråga, som transporter eller stadsutveckling, eller är inriktat sig mot en specifik målgrupp (SKR, 2019a). Metodens styrkor är att den fungerar lika bra i stora som små kommuner, är passande för att synliggöra olika gruppers åsikter och bidra till en nyanserad bild av aktuella frågor, vilket skapar transparens i resurs- och fördelningsfrågor.

Open space

Open space är en mötesform där deltagare har ansvaret för att gemensamt sätta dagordningen för mötet. Ett tema för mötet finns, utifrån vilket deltagare bestämmer dagordningen (SKR, 2020c). Metoden öppnar upp för fria, kreativa diskussioner, där deltagarnas egna intressen påverkar samtalen och ger utrymme för dem att komma med egna idéer. Därav är metoden inte lämplig när kommunen önskar ett tydligt definierat resultat, utan snarare där innovation och nya idéer eftersträvas. Antalet deltagare kan variera kraftigt, från några fåtal upp till ett par tusen. Vanligt är att deltagarna delas upp i mindre grupper. Processen är relativt billig, i synnerhet för mindre grupper. Tidsåtgången kan beräknas till omkring ett par dagar (SKR, 2020c).

Backcasting

Backcasting är en metod som främst används vid planering. Medan andra metoder oftast utgår från ett nuläge och visualiserar en färdväg framåt, bygger backcasting tvärtom på en process där vägen från ett önskvärt mål stakas ut bakåt i tiden mot ett dagsläge (SKR, 2020a). Vanligt är att backcasting sker i workshopformat. Metoden har använts i klimatarbetet i olika delar av världen och kan ge en känsla av ägandeskap och väcka kreativitet hos den som deltar (SKR, 2020a).

Framtidsverkstad

Framtidsverkstäder syftar till att komma fram till konkreta visioner och idéer, och kan ofta vara ett bra steg för att utveckla deltagandet vidare, exempelvis i form av nya arbetsgrupper. De grundläggande principerna för framtidsverkstaden är demokrati, struktur och deltagarstyrning. Ett övergripande tema eller fråga ska finnas för verkstaden, utefter vilket deltagarna sedan tillsammans kommer fram till en initial problemformulering till vidare till slutliga resultat. Oftast är gruppen inte större än 25 personer och kan med fördel bestå av både medborgare, politiker och tjänstepersoner. Metoden ses ofta som enkel att strukturera upp och genomföra, och är samtidigt enkel att förstå för deltagarna (SKR, 2017b).

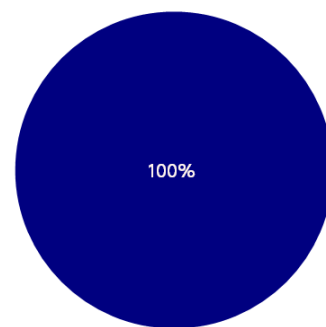
Kapitel 3. Vilka metoder används i kommunerna?

För att förstå hur arbetet med medborgarengagemang kopplat till den lokala klimatomställningen ser ut i dagsläget och vilka metoder som används, genomfördes en enkätundersökning. I detta avsnitt presenteras undersökningens resultat, uppdelat efter stegen i delaktighetstrappan.

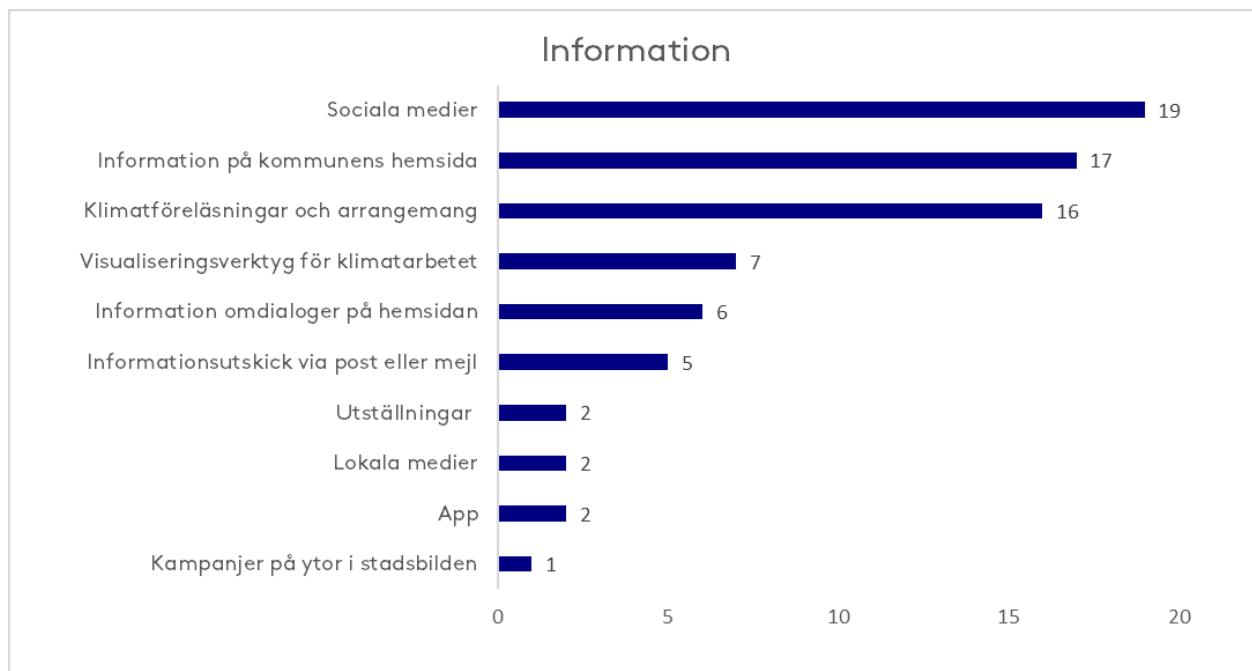
Information

Samtliga respondentkommuner angav att olika metoder för att delge information och kunskap tillämpats i kommunen. Detta innebär således att ingen skillnad gjorts mellan kommuner som testat *en* metod eller flertalet i Figur 2.

Sociala medier är den vanligast förekommande metoden bland respondentkommunerna, angivet utav 19 av 20 i enkätundersökningen. Även kunskapshöjande arrangemang och information om klimatarbetet på hemsidan sker i stor utsträckning. Visualiseringsverktyg tycks vara ett informationsdelningsverktyg för klimatfrågor som används alltmer, då ett par kommuner förutom de sju som svarade att det redan nu används, svarade att beslut tagits eller att planer finns för implementering av ett sådant verktyg. Flera av insatserna som beskrivits av respondentkommunerna kan samlas i kampanjer för att sprida information och kunskap, som inkluderar olika metoder parallellt. Se Figur 3.

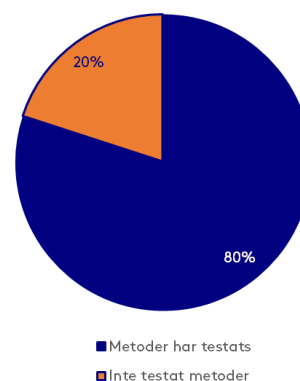
Figur 2: Procentandel av respondentkommuner som prövat någon metod för information.

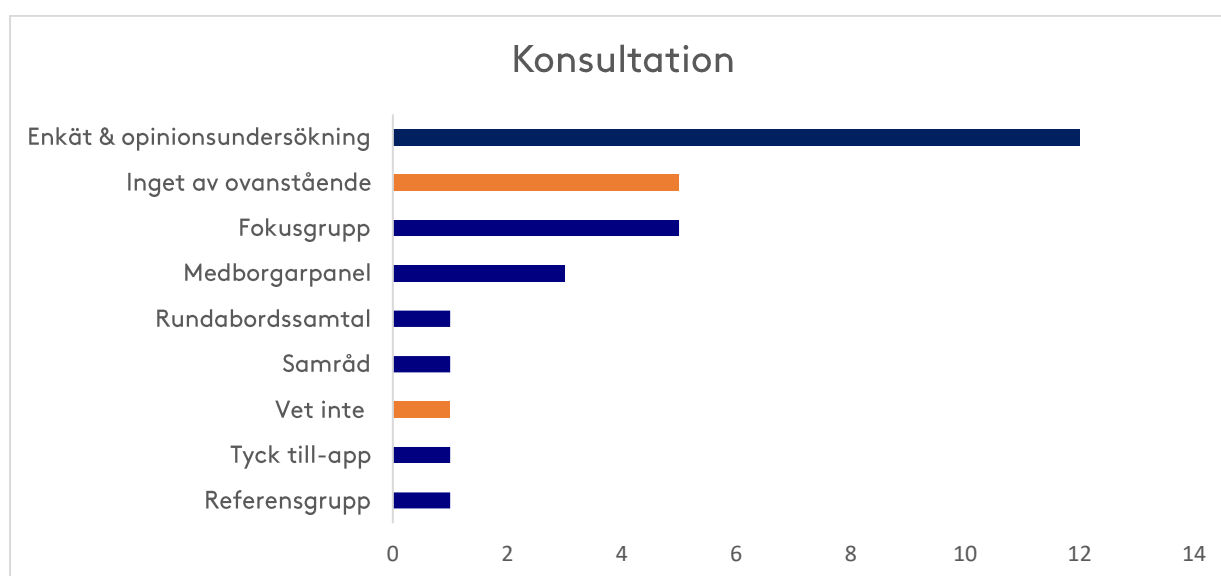
Figur 3: Antalet respondentkommuner som prövat olika metoder för informationsdelning.

Konsultation

Av de svarande kommunerna, har 80 procent använt sig av någon form av konsulterande metoder för involvering av medborgare. Detta innebär således att 20 procent av kommunerna inte använt sig av någon konsulterande metod, eller saknade kunskap om detta. Se Figur 4. Den metod för konsultation som angavs oftast var enkät- och opinionsundersökningar. Klart fler har använt sig av denna metod än övriga konsulterande metoder (12 av 20 respondentkommuner). Två andra metoder förekom relativt frekvent bland respondentkommunerna var fokusgrupp, som prövats av 5 av 20 svarande, samt medborgarpanel med 3 av 20 svarande. Se Figur 5.

Figur 4: Procentandel av respondentkommunerna som testat eller inte testat konsulterande metoder.

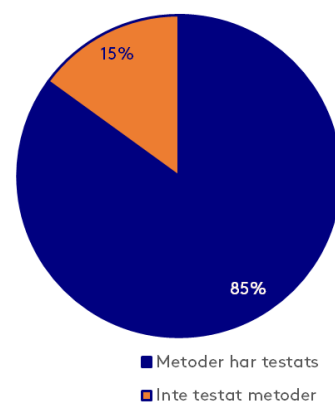

Figur 5: Konsulterande metoder som prövats i respondentkommunerna.

Dialog

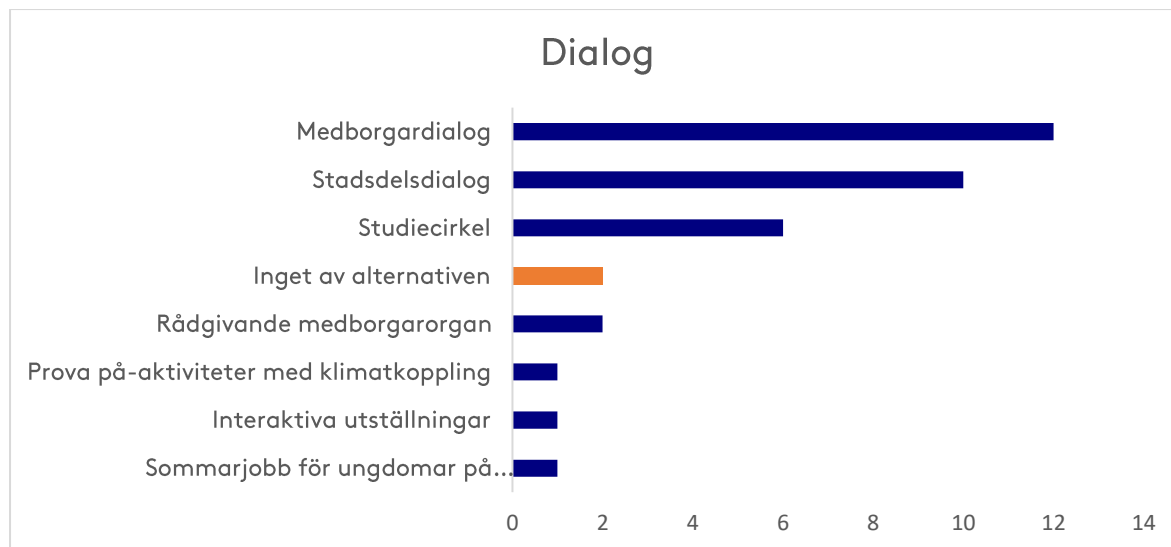
Totalt har 85 procent av respondentkommunerna testat *någon* av metoderna för dialogskapande, vilket visualiseras i Figur 6. 15 procent av kommunerna angav att det inte skett några initiativ för dialogskapande inom kommunen.

I fråga om specifika dialogskapande metoder, var medborgardialog den metod som flest angav att de testat, med 12 av 20 kommuner respondentkommuner. Den närliggande metoden stadsdels- eller områdesdialog har prövats i 10 av 20 respondentkommuner. Andra metoder som angavs i enkätundersökningen är studiecirkclar, exempelvis i samordning med lokala studieförbund (6 av 20 kommuner) och rådgivande medborgarorgan (2 av 20 kommuner). Se Figur 7.

Figur 6: Procentandel av respondentkommuner som testat respektive inte testat dialogskapande metoder.

Genom möjligheten till fritextsvar, rapporterades också att metoder som prova på-aktiviteter med klimatkoppling, interaktiva utställningar och möjlighet för ungdomar att sommarjobba på Miljöförvaltning, prövats i någon av respondentkommunerna. Detta sågs som en möjlighet till att resonera med invånare i olika sammanhang.

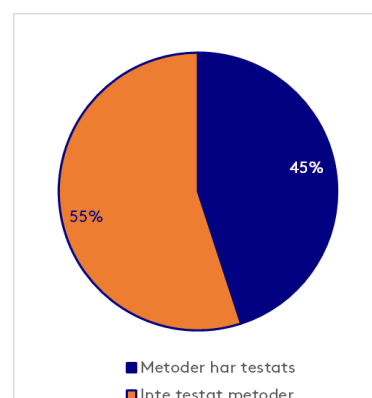

Figur 7: Metoder för dialog som prövats i respondentkommunerna.

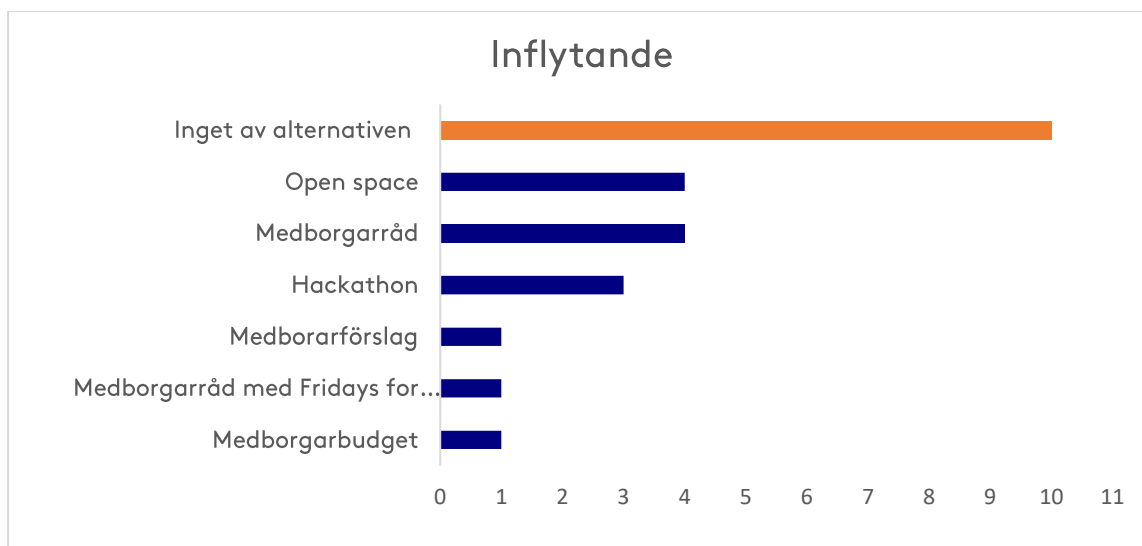
Inflytande

55 procent av respondentkommunerna uppgav att det inte testats någon metod för inflytande i kommunen. Detta är klart fler än motsvarande siffra för *information*, *konsultation* och *dialog*. Alltså har 45 procent av respondentkommunerna som testat *någon* av metoderna, sett i Figur 8.

I syfte att ge medborgare möjlighet till inflytande var *open space* och *medborgarråd* de metoder som testats av flest respondentkommuner med 4 av 20 kommuner vardera. Metoden *hackathon* angavs av 3 kommuner. En enkätrespondent angav också att medborgarråd tillsammans med organisationen Fridays for Future genomförts under utvecklandet av en ny miljö- och klimatstrategi. Se Figur 9.

Figur 8: Procentandel av respondentkommunerna som testat respektive inte testat metoder för inflytande.

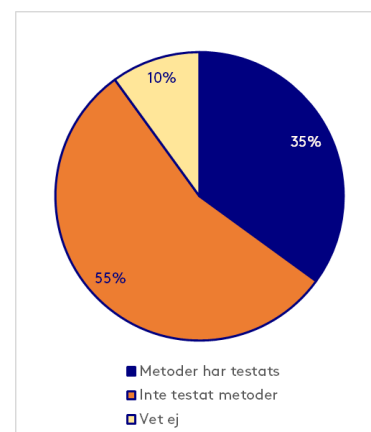

Figur 9: Metoder för inflytande som testats i respondentkommunerna.

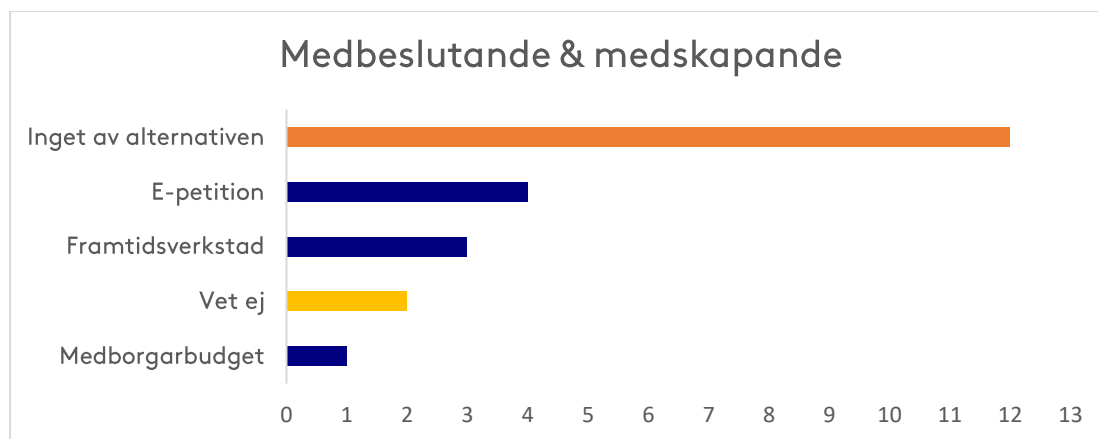
Medbeslutande och medskapande

Medbeslutande och medskapande, där invånarna inkluderas i processer som leder till att konkreta beslut eller resultat genomförs, sker inte i samma utsträckning i respondentkommunerna som delaktighetstrappans föregående steg. Av de 20 respondentkommunerna, angav 12 att kommunen inte testat någon metod för medskapande. Totalt har 35 procent av respondentkommunerna testat någon form av metod, medan 10 procent inte vet. Därmed är andelen som inte testat någon metod samma som för inflytande – 55 procent. Detta framgår av Figur 10.

Av de metoder som testats var *e-petition* den vanligast förekommande med 4 av 20 kommuner. Framtidsverkstad angavs av 3 respondentkommuner, medan medborgarbudget enbart prövats i en av enkätundersökningens kommuner. Se Figur 11. I jämförelse med de metoder som prövats för de föregående delaktighetsskapande stegen, är de medskapande metoderna alltså klart mindre beprövade i respondentkommunerna.

Figur 10: Procentandel av respondentkommuner som testat, inte testat eller inte innehar kunskap kring metoder för medbeslutande och medskapande.

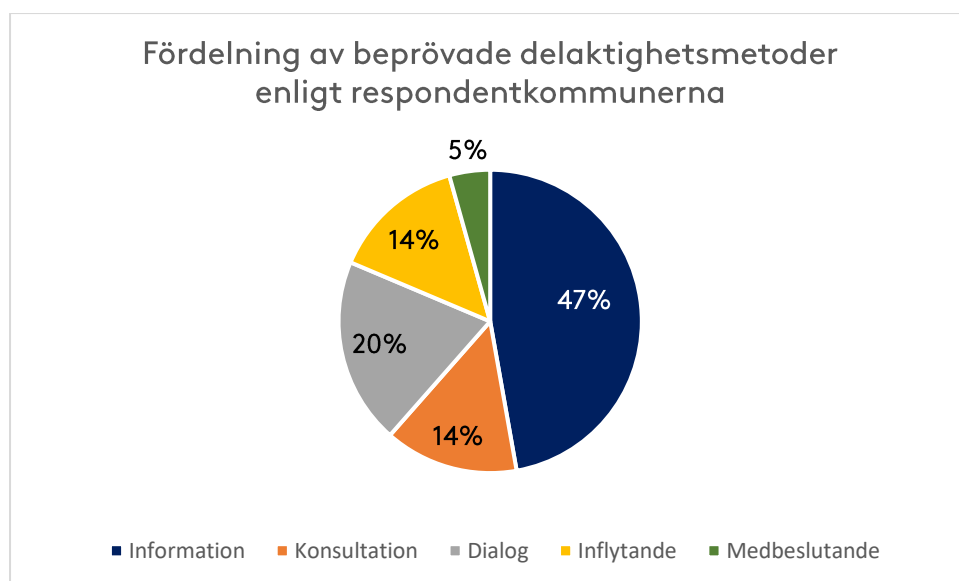
Figur 11: Metoder för medskapande och medbeslutande som testats i respondentkommunerna.

Kommunernas initiativ enligt delaktighetstrappan: Sammanvägd analys

I Figur 12 ses det totala antalet metoder som testats i respondentkommunerna, uppdelat i respektive procentandelar för var grad av deltagande enligt delaktighetstrappan. Viktigt att notera är att denna figur enbart syftar till att skapa en överblick över *antalet* initiativ till att använda delaktighetsmetoder som respondentkommunerna angivit i enkätundersökningen. Den syftar därmed inte till att jämföra metoderna i sig eller lägga värdering i exempelvis tids- och resursåtgång. Värt att poängtera är också att antalet tillgängliga metoder som för kommuners klimatarbete kan anses aktuella för de olika delaktighetsgraderna varierar.

Av det totala antalet metoder som prövats respondentkommunerna är 47 procent metoder för informations- och kunskapsdelande. Detta följs av dialogmetoder, som står för 20 procent av det totala antalet testade metoder, samt konsultation och inflytande med 14 procent vardera. Medbeslutande och medskapande, står för 5 procent av det totala antalet beprövade metoder enligt enkätundersökningen. Att dessa metoder är mindre beprövade av undersökningens respondentkommuner, kan bero både på bristande kunskap om metodernas utformning och användning och att de möjligtvis är mer resurskrävande än många av de övriga metoderna. Samtidigt kan det också vara så att medskapande metoder mer sällan lämpar sig för inkludering av medborgare i det kommunala klimatarbetet, något som dock kräver ytterligare kartläggning.

De allmänt mer vedertagna metoderna tycks vara de som används mest frekvent. Medborgardialog och stadsdelsdialoger är vanligaste metoden för dialogskapande, enkätundersökning för konsultation. Gällande information, ses ett enligt enkätundersökningen högt rapporterat användande av sociala medier och webbaserade verktyg för involvering av medborgare i klimatarbetet.

Figur 12: Procentandel av totala antalet inrapporterade metoder som testats, uppdelat på respektive grad av delaktighet.

Jämförelse utifrån kommungrupper

Respondentkommunerna indelades under analysen även i kommungrupper efter SKR:s kommunindelning (2016). Indelningen gjordes i de tre övergripande grupperingarna *A - Storstäder och storstadsnära kommuner*, *B - Större städer och kommuner nära större stad* och *C - Mindre städer och tätorter samt landsbygdskommuner* (SKR, 2016). I Bilaga 1 kan de ingående respondentkommunerna i respektive kommungrupp ses.

Tabell 3: Andelen respondentkommuner per respektive kommungrupp som prövat metoder enligt delaktighetstrappans kategorier.

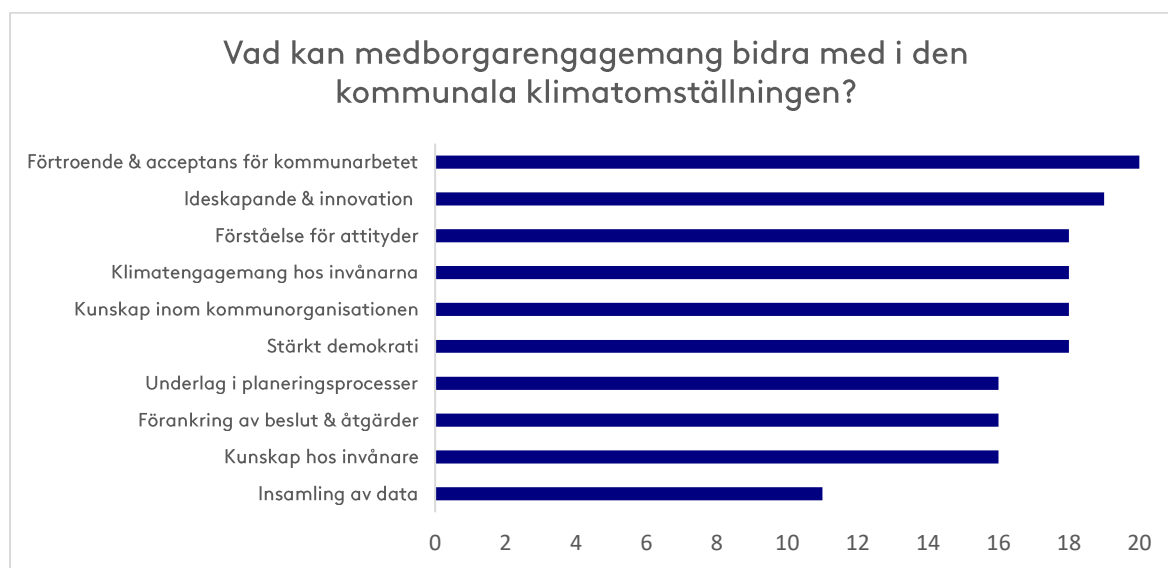
Jämförelse mellan kommungrupper						
Kommungrupp	Antal svarande i gruppen	Information	Konsultation	Dialog	Inflytande	Medskapande
		Angivet i procent den andel som testat metoder (inte testat metoder)				
A (A1, A2)	5	100 (0)	100 (0)	100 (0)	60 (40)	20 (80)
B (B3, B4, B5)	11	100 (0)	73 (27)	73 (27)	36 (64)	36 (64)
C (C6, C8)	4	100 (0)	75 (25)	100 (0)	50 (50)	50 (50)

Liksom synes i Tabell 3 är skillnaderna i hur de olika kommungrupperna inkluderat olika grader av medborgarengagemang inte särskilt stora. Under *information* är skillnaden mellan kommungrupperna obefintlig eftersom samtliga kommuner använder sig av någon form av informationsmetod. För *konsultation* och *dialog* är skillnaden mellan kommungrupperna relativt små, med en maximal skillnad på 27 procent för båda delaktighetsstegen. Även för *inflytande* och *medskapande* är skillnaderna relativt små. Inga tydliga skillnader eller trender mellan de olika grupperna kan urskiljas med signifikans. Detta kan tyda på att arbetet med medborgarengagemang generellt, oavsett förutsättningar som särskiljs genom denna kommunindelning, är en utmaning för respondentkommunerna. Viktigt att påpeka är också att antalet svarande kommuner skiljer sig mellan grupperna, samt att urvalet inte är särskilt stort. Samanställningen ger därmed snarare indikationer än tydliga resultat.

Kapitel 4. Medborgarengagemangets positiva effekter på klimatarbetet

I kapitlet presenteras en analys av positiva effekter som medborgarengagemang kan ha för det kommunala klimatarbetet enligt Klimatkommunernas medlemmar.

Genom enkätundersökningen kunde kommuners syn på medborgarengagemangets positiva effekter för det kommunala klimatarbetet identifieras, liksom vad som anses vara framgångsfaktorer för ett funderande arbete. Figur 13 är en sammanställning av enkätrespondenternas svar på vad medborgarengagemang kan bidra med till det lokala klimatarbetet.

Figur 13: Flervalsfråga, där enkätrespondenter angett vad medborgarengagemang kan bidra med i det kommunala klimatomställningsarbetet?

Förtroende, innovation och förankring

Förtroende och acceptans för det kommunala klimatarbetet är enligt respondentkommunerna den aspekt som flest ansåg vara en positiv effekt av medborgarengagemang. 20 av 20 svarande angav detta som en positiv effekt. 18 av 20 respondenter svarade att medborgarengagemang kan bidra med innovation och idéskapande till det kommunala klimatarbetet. Av de 20 respondentkommunerna, menar 16 att medborgarengagemang kan leda till att beslut och åtgärder förankras på ett bättre sätt.

Med andra ord kan inkludering av medborgare i klimatarbetet bidra med att förankra klimatarbetet hos invånare genom att inkludera medborgares perspektiv och åsikter i utvecklingen och implementeringen av åtgärder. På så sätt kan förtroendet för kommunens arbete påverkas positivt, eftersom möjlighet till inflytande och en känsla av ägandeskap kan skapas. Av National Co-ordination Centre for Public Engagement (u.å.) understryks att transparens är en viktig aspekt för att medborgare ska känna förtroende för kommuners arbete. Ett tydligt kommunikativt arbete, med fokus på dialog och kunskap, kan således vara ett verktyg för att skapa väl fungerande relationer mellan kommun och invånare i klimatfrågor.

I relation till de 16 respondentkommuner som angav att inkludering av medborgare kan bidra med idéskapande och innovation, skulle kunskap kunna ses som en förutsättning för att invånare kan bidra med idéer som utvecklar en kommuns klimatarbete. Initiativ till att öka kunskapen om kommunens klimatarbete,

kan uppnås genom metoder för att dela information på nyanserade och objektiva sätt. Viktigt är då en förståelse för hur olika grupper inom kommunen ska nås och på vilka sätt som informationen bör presenteras. En enkätrespondent lyfter i sammanhanget behovet av stöd för att genomföra målgruppsanalyser inom arbetet med medborgarengagemang, för att kunna bemöta olika grupper med rätt information och förhoppningsvis nå ut bredare bland mer marginaliserade grupper i kommunen.

En annan av enkätrespondenterna lyfter ett initiativ som *"genom den enkät och de fokusgrupper som vi genomfört har vi sammanställt en "bruttolista" med över 100 förslag som kopplar till vårt framtida klimatarbete"*. Dessa förslag till åtgärder kunde sedan presenteras för kommunens klimatråd och politiker, samt ge inspel till arbetet med en handlingsplan. Ett par enkätrespondenter lyfter vidare att dialog med invånare givit värdefulla inspel och förbättringsförslag kopplat till kommunens cykelinfrastruktur. På detta sätt kan involvering av och dialog med medborgare ge klimatarbetet nya inspel, där förslag och åsikter från invånare kan hjälpa till att identifiera rätt åtgärd för ett ärendes specifika förutsättningar.

Detta överensstämmer exempelvis med det SKR (2019b) beskriver om att medborgardialog kan vara ett viktigt verktyg för styrning av komplexa samhällsfrågor och förankring under genomförandet av kommunala beslut. I de fall där besluten är medskapade och baserade på hög grad av tillit, bidrar detta till att styrningen genomsyras av demokrati (SKR, 2019b).

Förankring och inkludering av medborgarperspektiv i strategiska dokument

I relation till diskussioner om förankring av kommuners klimatarbete, bör också aspekter som rör strategiska dokument lyftas. Hur förhåller sig kommuners klimatrelaterade strategiska dokument och färdplaner till interaktioner med invånare? Kan tydliga resonemang om kommuninvånarnas roll för det lokala klimatarbetet i styrande dokument ha effekt för hur dessa frågor prioriteras och lyfts lokalt? Följande avsnitt beskriver några av Klimatkommunernas medlemskommuners klimatplaner och strategier i relation till kommunikation, dialog och inkludering av invånarna.

Örebro

I Örebro kommuns klimatstrategi, identifieras *Klimatkommunikation med örebroare* som ett insatsområde som behövs för att kunna uppnå de övergripande, kvantifierbara målen i strategin (Örebro kommun, 2016). Kommunikationen beskrivs som en viktig stödjande funktion i omställningsarbetet. Kommunen skriver följande i strategin: *"Utbildningsinsatser och breda lär- och dialogprocesser kan skapa delaktighet och engagemang hos örebroarna för att tillsammans verka för en förändring."* (Örebro kommuns, 2016).

Lund

I Lunds kommuns program för ekologisk hållbar utveckling kan principer som ska genomsyra arbetet ses. I programmet uttrycks principerna att kommunen *"samverkar aktivt med andra offentliga aktörer, lärosäten, näringslivet och civilsamhället för att utveckla det hållbara samhället"* och *"arbetar transparent och kommunicerar såväl internt som externt för att engagera medborgare och medarbetare i Lunds kommun"* (Lunds kommun, 2021). Vidare fastslås att kommunens arbete med hållbarhetskommunikation bör utvecklas, för att medborgare och övriga som verkar kommunen ska kunna ta del av arbetet på ett transparent sätt för att därigenom kunna skapa engagemang, stolthet och förtroende (Lunds kommun, 2021). Därtill ska också samverkansinitiativ utvecklas och initiativ till kunskapsutbyte skapas, bland annat med civilsamhället (Lunds kommun, 2021).

Eskilstuna

I Eskilstunas klimatplan beskrivs behövda åtgärder i relation till information och kommunikation. I planen beskrivs exempelvis att:

”Information behöver kombineras med konkreta insatser som underlättar för kommuninvånarna att leva miljövänligt. Företag och kommuninvånare behöver kontinuerligt positivt återkoppling på sina insatser för minskad klimatpåverkan. Därför behövs bra nyckeltal och smidiga rutiner för insamling, analys och kommunikation av data. Det krävs pedagogisk färdighet för att visa vad till exempel x antal ton minskade koldioxidutsläpp verkligen betyder.” (Eskilstuna kommun, 2012).

Falköping

I Falköpings klimatstrategi diskuteras att utbildning och medskapande är viktiga aspekter av klimatomställningen. Där beskrivs att:

”I komplexa framtidsfrågor är det viktigt att arbeta medskapande för att öka delaktigheten och hitta lösningar som fungerar ur många olika perspektiv. Kommunen ska använda medskapande metoder för att engagera invånarna i att göra verklighet av klimatomställningen.” (Falköpings kommun, 2021).

Östersund

Östersunds kommuns klimatprogram presenterar ett par framgångsfaktorer i relation till invånarna av relevans för arbetet med medborgarengagemang och dialog. Där beskrivs att kommunen ska *”stötta och samverka med invånare och företag för att minska klimatpåverkan”* och *”utbilda en ny generation klimatsmarta invånare”* (Östersunds kommun, 2019).

Upplands Väsby

Upplands Väsby kommun energi- och klimatstrategi innehåller mål, åtgärder och strategier i koppling till klimatarbetet. Bland annat inkluderas under åtgärder att *”många åtgärder genomförs i samarbete med andra aktörer. Information och dialog riktas såväl internt som till kommunens medborgare och företag.”* (Upplands Väsby kommun, 2017). Gällande strategier som identifieras för att mål ska kunna uppnås, nämns information och utbildning om klimatfrågor, samt evenemang och kampanjer riktade mot allmänheten som välbehövliga (Upplands Väsby kommun, 2017).

Mora

I Mora kommun finns en strategisk plan antagen, där följande strategiska mål finns beskrivet: *”Medarbetare och Morabor har insikt i vad som behöver göras, kunskap om vad de kan förändra och agerar för att bidra till ett hållbart Mora.”* (Mora kommun, 2019). Under insatsområden som behövs, inkluderas bland flera att det behövs en utredning för hur kommunen kan skapa ökade möjligheter till delaktighet och inflytande för medborgarna - främst för unga och seniorer. Dessutom beskrivs att det behövs spridning av medvetenhet och kunskap om strategin för ett hållbart Mora (Mora kommun, 2019).

Göteborg

I Göteborgs klimatstrategiska program lyfts att acceptans för stadens klimatåtgärder är viktigt för att arbetet ska få full genomslagskraft, varpå strategin blir ett viktigt stöd för det övergripande klimatarbetet (Göteborgs stad, 2014). I strategin fastställs att kommunen kan nyttja dialog, kommunikation, evenemang och kampanjer för att nå olika målgrupper i arbetet med att minska invånarnas klimatpåverkan. Därtill beskrivs att *”barn och unga bör också ges ökade möjligheter till inflytande och delaktighet i beslut och processer inom Göteborgs klimatarbete”* (Göteborgs stad, 2014). Dessutom beskrivs att kommunen *”ska tidigt skapa engagemang och medvetenhet genom bland annat dialog och utbildning.”* (Göteborgs stad, 2014).

Sammanfattning

Tydligt utifrån exemplen ovan, blir att stor vikt läggs vid att det finns ett behov av kunskapsspridning och information, främst i relation till beteendeförändringar för hur invånare ska kunna minska sin klimatpåverkan. I flera kommuners strategidokument finns beskrivet att kommunikationsarbetet kopplat till hållbarhet kan eller

bör utvecklas. Detta är exempelvis intressant i relation till den undersökning som genomförts av Naturvårdsverket (2021), där 93 procent av de tillfrågade uttryckte att de tror att Sverige kommer att påverkas av klimatförändringens effekter (Naturvårdsverket, 2021). Nio av tio personer menar att information till hushåll är ett effektivt verktyg för att uppnå minskad klimatpåverkan och 86 procent anser sig vara klimatmedvetna i någon utsträckning. Samtidigt uppger dock omkring 30 procent att de saknar information om hur den egna klimatpåverkan kan minskas (Naturvårdsverket, 2021).

Falköping skiljer ut sig bland kommunexemplen ovan genom att beskriva vikten av ett medskapat klimatarbete. Detta tyder på en ambition att inkludera medborgarna i en högre grad av deltagande. Utifrån de kommundokument som ingått i analysen, ses inga tydliga kopplingar till ett rättviseperspektiv, eller de demokratiska värdena som kan stärkas genom medborgarinvolvering. Detta blir dock något tydligare för Falköpings klimatstrategi, där vikten av ett medskapat klimatarbete understryks.

Stärkta demokratiska aspekter genom klimatdialog

18 av 20 enkätrespondenter lyfter att stärkta demokratiska värden är en viktig aspekt av medborgarengagemang. Detta handlar främst om att dialog kan skapa möjligheter för en bredd av grupper i kommunen att delta med synpunkter och åsikter i klimatrelaterat arbete.

Involveringen av medborgarna blir ett sätt att förstå de sociala och rättvisekopplade strukturerna, skillnaderna och utmaningarna kopplade till klimatomställning i fråga om ansvar och vem som drabbas. Att lyfta klimatomställningens sociala dimensioner tydligare, skulle därmed kunna bidra till ett mer helhetligt hållbarhetsarbete och en känsla av förtroende bland medborgare. Genom att öppna upp och inbjuda till ökat medborgardeltagande i kommunens klimatarbete – kan hänsyn tas till socioekonomiska aspekter (Ekerö kommun, 2017). Medskapandet bidrar således till att demokratiska värden understryks i den representativa kommunala politiken (SKR, 2019).

Delaktighet ger bättre beslutsunderlag och effektivitet

Av enkätrespondenterna nämnde 16 av 20 att inkludering av medborgare kan bidra till att bättre beslutsunderlag skapas, samt för att skapa underlag i planeringsprocesser som rör klimatfrågor. Vidare anger som tidigare beskrivits 18 av 20 respondentkommuner att dialoginitiativ kan ge kommunen en förbättrad förståelse för invånarnas attityder till klimatarbetet och relaterade åtgärder. I Linköping har ambitionen varit att öka delaktigheten i framtagandeprocessen av kommunens nya klimat- och energiprogram. Detta har gjorts genom initiala enkätundersökningar digitalt samt i fokusgrupper.

I enkätundersökningen lyfts att planeringsprocesser inkluderar medborgarkontakter på olika sätt och att klimatfrågor där kan komma att beröras trots att detta inte är huvudmålet. Synergier mellan planeringsprocessernas redan utformade strategier för dialog och ett tydligare fokus och inkludering av invånare i klimatfrågor, kan vara möjliga att finna här. På samma sätt kan det faktum att samrådsskyldighet i frågor planeringsfrågor existerar, på grund av att invånare tydligt berörs av dessa, vara ett argument för att detta borde vara positivt också för andra frågor som berör invånare starkt. Här är klimatfrågor, som påverkar såväl planeringsfrågor som beteendeförändringar på många plan i takt med att samhället hanterar klimatomställningsfrågor, agera tydligt exempel. Glaas, Hjerpe, Karlson & Neset (2020) kunde i sin studie konstatera att medborgare kan bidra med information om sårbarheter och förutsättningar i relation till klimatförändringen, som är till hjälp i planeringsprocesser kopplat till både utsläppsreducerande och anpassande åtgärder på kommunal nivå.

Datainsamling

Att involvera medborgare i kommunens klimatarbete, kan också vara ett sätt att få hjälp att samla in värdefulla data. Detta kan exempelvis ske genom utdelning av mätinstrument av olika slag som medborgare hjälper till att samla in data med och rapportera (Klimatkommunerna, u.å.b). I jämförelse med de övriga aspekterna som respondentkommunerna ser som positiva effekter av medborgardeltagande, är datainsamling dock inte något som värderas högt. Av de 20 respondentkommunerna, anser 11 att insamling av data är en anledning till att initiativ till inkludering genomförs, sett i Figur 13. Huruvida detta grundas i att ett sådant behov inte existerar eller att kunskapen om hur dessa aspekter kan utnyttjas är bristfällig, är utifrån denna undersökning svårt att avgöra. Potentialen för datainsamling genom involvering av invånare i det kommunala klimatarbetet, är dock ett intressant ämne för vidare studier.

Politiskt mod – och att få alla att känna ägarskap i omställningsarbetet

En utmaning som lyfts av några enkätrespondenter är det politiska ledarskapet. Beroende på politikens syn på vad medborgarengagemang kan bidra med, kan kommunen antingen bli en möjliggörare eller bromskloss i arbetet för att inkludera medborgare i kommunens klimatarbete. Risker finns att tjänstepersoner och politiker har olika bild av hur mycket inflytande som medborgare ska få. Ett par enkätrespondenter uttrycker att det finns en osäkerhet kring att inkludera invånare när det samtidigt är svårt för kommunen att helt veta om initiativen faktiskt kommer leda någon vart. Upplevda rädslor för hur kommunen ska hantera att invånare kan komma fram till ”fel sak”, alltså när invånarnas åsikter inte går ihop med det som kommunen efterfrågat, kan också påverka perspektiven på medborgarengagemang som verktyg i klimatomställningen.

Å andra sidan kan medborgarengagemang, när arbetet fungerar väl, leda till att politiken faktiskt vågar besluta om åtgärder som gynnar den långsiktiga klimatomställningen eftersom ett uppvisat stöd och förtroende för klimatarbetet kan framkomma genom medborgarengagemanget. En enkätrespondent lyfter:

”Framgångsfaktorer är att medborgarengagemang leder till att beslutsfattare vågar prioritera långsiktiga klimatåtgärder.”

Kunskap och engagemang – hos invånare och kommunanställda

Enkätrespondenterna anser att inkludering av invånare i klimatarbetet kan bidra med att öka kunskapen både bland tjänstepersoner inom kommunorganisationen (18 av 20 enkätrespondenter) och bland invånare (16 av 20 enkätrespondenter). Vidare anser 18 av 20 att engagemanget hos invånarna kan stärkas genom arbetet med medborgarengagemang, samtidigt som kommunens förståelse för invånarnas attityder i relation till klimatfrågor kan förbättras. En av respondenterna uttrycker:

” Vid varje möte med kommuninvånare får vi kunskap och förståelse för våra kommuninvånares livssituation och utmaningar.”

En annan enkätrespondent beskriver att:

”Framgång sker när goda exempel lyfts fram bland de medborgarna som har ”påbörjat resan”. Medborgarengagemang kan skapa en social norm som får fler att engagera sig framöver och få med fler på tåget.”

Dock kan kommun och invånare ibland ha olika syn på sin roll och kunskap i förhållande till de frågor där invånarnas synpunkter efterfrågas. Glaas, Hjerpe, Karlson & Neset (2020) beskriver exempelvis att kommunanställda ibland tolkar invånares åsikter som huvudsakligen något som skapar förankring i en planeringskontext. Samtidigt kan medborgare själva vilja ta sig an en mer aktiv roll. Detta kan skapa svårigheter när dialoger ska planeras och designas. Studien kunde också konstatera att tjänstepersoner ibland saknar tilltro till invånares förmåga att förstå klimatfrågor på grund av ämnets komplexitet (Glaas, Hjerpe,

Karlson & Neset, 2020). En god förståelse för sammanhang, målgrupper och olika aktörers betydelse för hur dialoginitiativ struktureras och tillvaratas, är därmed vara positivt när invånare ska inkluderas i klimatomställningsarbetet.

Sammanställning av analys

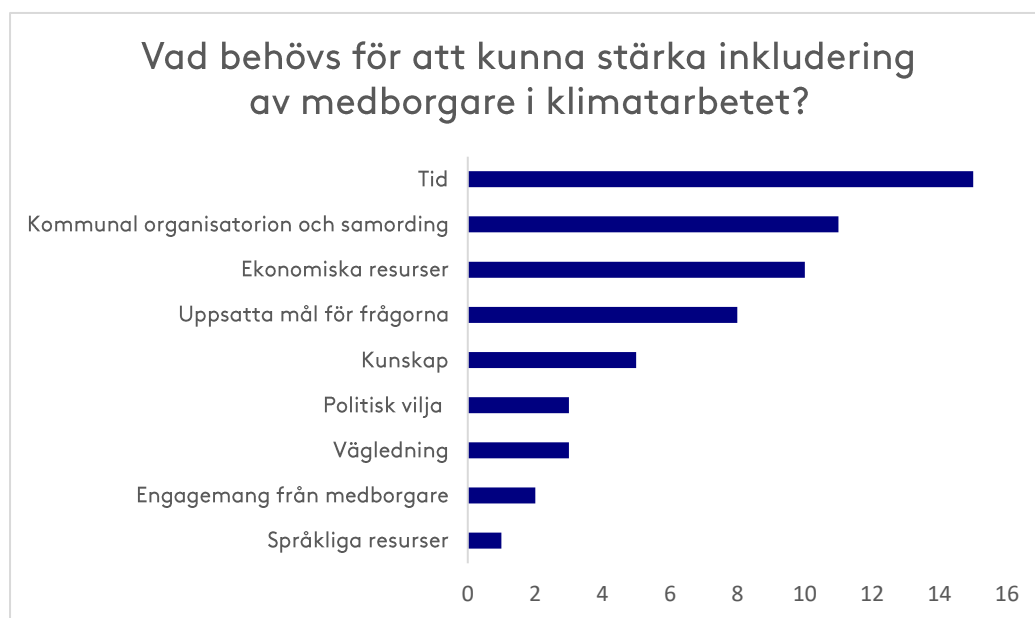
I enkätundersökningen utformades den fråga som berörde medborgarengagemangets positiva effekter och framgångsfaktorer för detta som en flervalsfråga med förutbestämda alternativ. Därtill kunde varje respondent själv lägga till ytterligare svar som fritext. Många valde att trycka i alla eller en majoritet av svarsalternativen. Frågans utformning kan självfallet ha påverkat resultaten, samtidigt som det också verkar vara många saker som respondenterna ser att medborgarengagemang kan bidra med till kommunernas klimatarbete.

Det bör också poängteras att det kan vara en skillnad på upplevda positiva effekter och uppfattade sådana. Att uppskatta effekterna av metoder som inte prövats är en utmaning. En rädsla för att genomföra sådant som inte testats och vars resultat kan upplevas som diffusa innan genomförandet, kan överskugga de positiva effekter som inte upplevts än. Detta är viktigt att poängtera i relation till att många av respondentkommunerna, i synnerhet vad gäller de högre graderna av deltagande, inte prövat metoder för medborgarinkludering i samma utsträckning som för de lägre deltagandegraderna.

Kapitel 5. Behov och utmaningar för medborgardeltagande i klimatarbetet

I detta avsnitt presenteras en analys över de behov och utmaningar för arbetet med medborgarengagemang i den kommunala klimatomställningen som kunde identifieras genom enkätundersökningen.

Parallellt med de positiva effekterna av medborgarengagemang i klimatomställningsfrågor uttrycks också att stora utmaningar återstår. En överblick över de faktorer som utgör hinder för en tydlig inkludering av medborgare i klimatarbetet enligt enkätrespondentera, presenteras i Figur 14. Eftersom en av kommunerna tillhörande kommungrupp B inte kunde besvara frågan om vad som saknas för att stärka medborgarengagemangsarbetet, grundas figuren på svaren från 19 av 20 respondentkommuner.

Figur 14: Vad behövs för att kommunen ska kunna stärka och utveckla arbetet med att inkludera medborgare i klimatomställningsfrågor?

Kommunorganisationen som möjliggörare eller stoppkloss?

Av respondenterna anger 50 procent att organisatoriska förutsättningar och samordning inom kommunorganisationen begränsar arbetet med medborgarengagemang. 40 procent menar att det saknas uppsatta mål för arbetet, något som därmed blir hämmande för utvecklingen av medborgarengagemang. En av respondenterna uttrycker att:

”En utmaning är att vi är en kommun. Vi är en ”trög” organisation. Invånare vill se snabbare handling och resultat. Vi har inte alltid flexibiliteten att möta invånare. Vi behöver vara där invånare är när de har tid. Inte alltid 8–17.”

75 procent av enkätrespondenterna anser att tid är en begränsande faktor, vilket var den aspekt som i högst utsträckning ansågs kunna begränsa arbetet med att inkludera invånarna. Bristen på tid uttrycks också i flertalet fritextsvar, som respondenterna fick möjlighet att lämna. Detta handlar både om tid rent

resursmässigt, där fler anställda behövs för att det ska vara möjligt att utveckla arbetet, och att tjänstepersoner inte alltid har möjlighet att interagera med engagerade invånare under kontorstid.

Hur ska lokala klimattedialoger med invånarna organiseras?

Många av enkätrespondenterna lyfter behovet av att få tillgång till mallar och planer för hur dialoger och andra metoder för involvering av medborgare ska genomföras. En respondent lyfter specifikt behovet av att få bättre förståelse för vad som gäller för de övre stegen av delaktighetsstrappan. Att detta behov finns, tyder också den sammanvägda analysen som presenteras i Figur 12 på, där det blir tydligt att en stor andel av respondenterna inte testat några metoder för inflytande eller medskapande, medan samtliga genomför informationsbaserade aktiviteter och åtgärder.

Detta kan tyda på en större övna av att använda metoder för högre delaktighetsgrad existerar i många kommuner. Erfarenhetsutbyte kommuner emellan kan här vara ett medel för ökad kunskap om och när det är lämpligt att involvera medborgare i klimatomställningen, vilket också poängteras av många respondenter i enkätundersökningen. Förslag till metoder, konkreta åtgärder och aktiviteter efterfrågas av kommunerna, som stöd för utvecklingen av arbetet med medborgarengagemang. Två av respondenterna uttrycker exempelvis behovet som:

”Ta fram mallar och planer för både utförande men också tillvaratagande av medborgardialoger.”

”Vi har mycket att lära inom detta och jag tänker att en vägledning kring metoder, upplägg kring genomförande, val av målgrupper etc. skulle vara väldigt värdefullt.”

Samtidigt som behov av mallar, strategier och goda exempel lyfts i fråga om vad kommuner behöver för att utveckla arbetet med medborgarengagemang, anger enbart 3 av 20 respondenter att *vägledning* är något som saknas. Genom enkätundersökningen framträder således någon sorts diskrepans mellan vad kommunerna tror sig behöva och vad som faktiskt framträder genom enkätundersökningen. Här krävs ytterligare kartläggning, för att kommuner ska kunna utvärdera de reella behoven, både för inkludering av medborgarengagemang i klimatarbetet och för stöd i detta arbete.

Tillvaratagande av dialogresultat och beräkning av nyttan

På samma sätt som behovet av stöd i planeringen av delaktighetsinitiativ lyfts, speglar respondenterna också ett existerande behov av att bättre förstå hur resultaten från initiativen ska användas och tas tillvara. Även här finns ett behov av tydliga planer och rutiner. Några av enkätrespondenterna lyfter särskilt:

”Vad händer när en medborgardialog anordnats eller ett initiativ för medborgarengagemang slutförts?”

”[...] hur använder vi materialet sedan?”

”Men vi måste veta vad vi ska göra med det som kommer fram – något nytt måste hända.”

”Att nå ut så att alla grupper blir inkluderade samt strukturer för att tillhandata den information man får in.”

Förankrade strukturer och etablerade arbetssätt när det kommer till medborgarengagemang i klimatomställningen behövs för att långsiktigheten i arbetet ska säkerställas samtidigt som det blir tydligare för kommunen vilka resultat som kan förväntas. Dialoger i sig ses som något positivt utifrån genomförd enkätundersökning, men det finns en rädsla för att *”det ska vara resurskrävande och skapa förväntningar som vi kan ha svårt att leva upp till”*, vilket uttrycks av en av respondenterna

En annan respondent lyfter den angränsande problematiken kring att veta vilken metod som bör användas till vilket tillfälle, där ett behov av stöd för att beräkna vilka effekter som olika åtgärder leder till understryks. Det kan finnas en risk, eller bli kontraproduktivt, om medborgarengagemang på grund av exempelvis den tidsbrist som uttrycks vara begränsande för arbetet, leder till att detta ses som ett *”måste”* gentemot medborgare snarare än som ett verktyg eller tillvägagångssätt som för kommunen kan vara

användbart i omställningen. Rätt metod för rätt tillfälle tillsammans med definierade syften och mål krävs för att förväntningarna ska infrias av det efterföljande genomförandet.

Har kommunen någon policy för genomförandet av dialoger?

Kommunerna fick vidare möjlighet att besvara och beskriva huruvida den egna kommunen har någon tydlig policy eller riktlinjer för medborgardialog. Av enkätundersökningen framgick att 9 av de 20 svarande har antagna riktlinjer eller en policy för genomförandet av medborgardialoger. Exempelvis Linköping, Sollentuna och Finspång har alla policys eller riktlinjer antagna, men utan tydlig koppling till klimatarbetet även om detta är ett område där de kan tillämpas. I Mora kommun finns en strategisk plan (2019) utan en specifik koppling till klimatarbetet, men med en generell målbild för att medborgardialoger och rutinerna kring dessa ska utvecklas. I Stockholm utgår kommunikationsarbetet från stadens kommunikationsprogram (2017). Där anges samverkan och lyssnande som grundprinciper i stadens kommunikationsarbete.

11 kommuner angav att det inte finns någon policy, men bland dessa angav två att medborgardialoger exempelvis varit ett politiskt prioriterat område. Inget tydligt samband mellan storlek på kommun och avsaknad av policy eller riktlinjer för medborgardialog kan ses. Falköpings kommun har i sin klimatstrategi (2021) tydligt inkluderat medborgarperspektivet:

”Utbildning och medskapande i klimatomställningen I komplexa framtidsfrågor är det viktigt att arbeta medskapande för att öka delaktigheten och hitta lösningar som fungerar ur många olika perspektiv. Kommunen ska använda medskapande metoder för att engagera invånarna i att göra verklighet av klimatomställningen.”

En enkätrespondent lyfter att det är viktigt att kommunens handlande inte går emot styrdokument och därmed riskerar att skapa målkonflikter. Detta kan tolkas som att tydlighet är viktigt när mål formuleras om ambitionerna att stärka medborgarengagemanget, eftersom initiativ annars riskerar att gå emot styrdokument och skapa konflikter.

Vem får och vill höras i kommunens delaktighetsinitiativ?

En utmaning som uttrycks av flera enkätrespondenter är hur kommunen genom medborgarengagemangsinitiativ ska kunna nå invånare på bred front. Hur marginaliserade grupper inkluderas upplevs vara en stor utmaning och därmed säkerställandet av ett representativt urval i delaktighetsprocesserna. På samma sätt lyfter en enkätrespondent att personer som deltar tenderar att vara de som anser sig redan klimatmedvetna:

”En stor utmaning handlar om representativitet och vilka som deltar i dialoger. Det tenderar att vara personer med stort intresse för klimat och miljö, dvs. vi riskerar att inte nå andra personer. Det tenderar också att vara personer med viss socioekonomisk bakgrund som deltar.”

Denna utmaning är också något som lyfts i tidigare forskning, bland annat identifieras möjligheten att nå marginaliserade grupper i delaktighetsinitiativ av Gustafson och Hertting (2017) som en utmaning. Samtidigt anger endast en av de 20 kommuner som svarat på enkätundersökningen att språkliga resurser inte föreligger eventuella svårigheter att nå ut till samhällsgrupper på en bred front.

Engagemang bland medborgare inget hinder enligt kommunerna

Enligt enkätundersökningen, ses medborgarnas engagemang inte som en framträdande barriär för dialoger mellan kommunen och invånarna i klimatarbetet. I Figur 14 angav 10 procent att bristande engagemang bland medborgare är ett hinder för arbetet. Dock ses engagemanget som ett hinder när enbart samma grupper och personer deltar. Några av enkätrespondenterna uttrycker:

”Vår erfarenhet är också att det är svårt att få ett engagemang - det brukar vara samma personer vid varje tillfälle”

”Hur når vi ut till medborgare så vi får ett brett deltagande [...]?”

”Att nå ut så att alla grupper blir inkluderade [...]”

En enkätrespondent lyfter att medborgarengagemang kan bidra till att medborgare kan förstå att de själva sitter på lösningen. Detta skulle kunna vara ett sätt för fler att kunna känna ägarskap i klimatfrågan och en förståelse för individens roll i relation till såväl nationellt klimatarbete som det arbete som genomförs i den egna kommunen.

Samverkan för involvering av medborgare – Internt och externt

Samverkan kan ske både internt inom kommunorganisationen och externt med andra lokala aktörer. Utifrån enkätundersökningen verkar graden av samverkan, samt dess utformning, dock inte följa några tydliga mönster eller strukturer. En del kommuner anger att förankrade samarbeten existerar, medan det i andra fall beskrivs som *”bedrövtligt”*. I vissa kommuner är samverkan mellan förvaltningar och kommunala bolag utvecklad, medan den i andra fall är helt obefintlig. Exempel på sätt som arbetet struktureras är genom designgrupp eller utskott för medborgardialog. Tydligt är dock att de samverkansfunktioner som finns inom kommunorganisationerna inte tycks inkludera klimatfrågor på något framträdande sätt. Några av enkätens respondenter lyfter:

”Vi har startat upp ett lokalt klimatavtal där vi samverkar med företag, föreningar och invånare om klimatomställningen. Avtalet drivs/organiseras genom ett samarbete mellan flera förvaltningar i staden.”

”Det finns flera olika frågor om kräver medborgarengagemang, men dessa frågor har i dagsläget inga gemensamma arbetssätt och det blir upp till de olika verksamheterna att själva organisera det externa arbetet.”

”Spretig – begränsad strategisk samordning och utan särskild inriktning.”

”Internt finns god kunskap om medborgardialoger och användning av olika metoder, bland annat med strategier inom social hållbarhet samt tjänstepersoner som arbetar med lagstyrda samråd.”

Samverkan med det lokala näringslivet, föreningar och utbildningsaktörer

Extern samverkan med andra aktörer under arbetet med medborgarengagemang sker i varierande grad. Ett par kommuner anger att samverkansarbetet inte existerar eller sker mycket sporadiskt, medan det i andra fall finns ett kontinuerligt samarbete mellan kommunen och exempelvis utbildning, näringsliv och föreningar. Hur och på vilka sätt skiljer sig dock mellan olika frågor med relevans för klimatomställningen. En respondent lyfter exempelvis fram mobilitet som det klimatrelaterade område där samverkan fungerat, medan den varit sparsam på andra områden:

”Sporadisk. Stark mellan externa aktörer och mobilitet. Svag på i princip alla andra klimatområden.”

En annan respondent uttrycker:

”Det finns flera olika frågor som kräver medborgarengagemang men dessa frågor har i dagsläget inga gemensamma arbetssätt och det blir upp till de olika verksamheterna att själva organisera det externa arbetet.”

Flertalet respondenter lyfter att kommunen initierat samverkan med näringslivet i olika former, exempelvis som lokala klimatavtal och miljö- och klimatanätverk. Andra former för samverkan som lyfts den med lokala organisationer och att använda föreningar som kommunikationskanaler för kampanjer som genomförs. Ett par av respondenterna sammanfattar samverkan följande:

”Vi har startat upp ett lokalt klimatavtal där vi samverkar med företag, föreningar och invånare om klimatomställningen. Avtalet drivs/organiseras genom ett samarbete mellan flera förvaltningar i staden [...].”

”Vi har också startat ett miljö- och klimatnätverk för näringslivet i kommunen.”

Även samverkan med utbildning och skola nämns av respondenterna. I Lunds kommun sker samverkan med Lunds universitet för arrangering av hackathons. Linköping anger att kommunen genom Viable Cities ska öka samverkan med universitetet i kommunen inom arbetet med medborgarengagemang.

Kommungruppsanalys

I en jämförelse utifrån kommungrupperna A, B och C enligt SKR (2016), finns inga stora skillnader i vad som ses som begränsande faktorer för etablering och förankring, eller utveckling av medborgardeltagandet i klimatfrågor bland respondentkommunerna.

Tid är en aspekt som av samtliga tre kommungrupper verkar begränsande. Även för *politisk vilja*, *uppsatta mål* och *vägledning* är svaren för kommungrupper likartade. De faktorer där det finns en något större skillnad i hur kommungrupperna svarat inkluderar *engagemang hos medborgare* och *kommunal organisation och samordning*. Störst skillnad mellan kommungrupperna ses för de faktorerna *ekonomiska resurser*, *kunskap* samt *uppsatta mål*. Viktigt att notera är dock att urvalet inte är särskilt stort, varpå detta kan ses som en indikation snarare än som klara resultat.

Generellt sett har en större procentandel av kommunerna i grupp A rapporterat att arbetet med medborgarengagemang begränsas av diverse faktorer. I fråga om exempelvis kommunal organisation och samordning, ekonomiska resurser och kunskap, är denna procentandel bland kommungrupp A klart högre än för övriga två kommungrupper. Kommungrupp B upplevde faktorerna ha lägst begränsande effekt på arbetet att inkludera medborgare i klimatomställningen. Jämförelsen ses i Tabell 4.

Tabell 4: Kommungruppsjämförelse utifrån upplevda begränsande faktorer för arbetet med medborgarengagemang.

Jämförelse mellan kommungrupper – Begränsande aspekter				
Aspekt	Antal svarande:	Kommungrupp A 5	Kommungrupp B 11	Kommungrupp C 4
<i>Angivet i procent den andel som anser faktorn vara begränsande</i>				
Tid		75	64	75
Ekonomiska resurser		100	18	50
Engagemang från medborgare		0	0	50
Kommunal organisation och samordning		75	27	50
Kunskap		75	18	25
Uppsatta mål		75	27	25
Politisk vilja		25	18	0
Språkliga resurser		0	9	0
Vägledning		25	18	25

Kapitel 6. Slutsatser och strategier vidare

Varför ska kommuner då arbeta för att inkludera invånarna i omställningsarbetet? Och vilka strategier kan kommuner som ämnar öka medborgares delaktighet i klimatarbetet anta, trots begränsade faktorer? I det avslutande kapitlet presenteras förslag till strategier vidare, sammanställda utifrån de behov som enkätrespondenterna uttryckt, och slutsatser utifrån kartläggningen.

Att adressera klimatomställningens sidonyttor i involveringen av medborgarna

Sidonyttor (eng. *co-benefits*) åsyftar de potentiella positiva synergieffekter för andra aspekter som klimatomställningen kan åstadkomma. Att på ett tydligare sätt inkludera sidonyttor i kommunikationen och dialogen mellan kommun och medborgare, kan därmed vara ett sätt att diversifiera perspektiven på klimatomställningen – och vad den betyder för olika människor och grupper inom kommunen. Detta skulle också kunna vara en strategi för att försöka nå fler i initiativ för involvering, något som också kan kopplas till de utmaningar som enkätrespondenter ser:

”[Att] skapa samsyn mellan viktiga intressenter. Engagera medborgare i att forma nya typer av lösningar och beteenden där vi exempelvis delar resurser i stället för att äga.”

Att kommunicera sidonyttorna med klimatåtgärder har visat sig kunna motivera fler målgrupper att komma med på tåget (Carlestam, 2020; Klimatkommunerna, u.å.a). Även om det kan vara komplicerat och resurskrävande att identifiera dessa sidonyttor, kan det alltså ge positiva effekter för klimatarbetet om fokus också läggs på att kommunicera indirekta socioekonomiska effekter av klimatåtgärder, snarare än enbart rent klimatomställda.

Utnyttja redan existerande nätverk och funktioner i kommunen

Många kommuner tycks se fördelar med att inkludera invånare i klimatarbetet, samtidigt som bristande resurser skapar barriärer för en utveckling av arbetet. Här kan tid, organisatoriska förutsättningar och samordning nämnas. Där krävs tydliga strukturer, både för att det måste vara tydligt för invånarna vad de kan förvänta sig av engagemanget och för att tydliga målbilder och syften med dialoginitiativen behövs för att kommunen ska våga pröva nya sätt att utveckla klimatarbetet tillsammans med invånarna. Ett sätt att minimera faktorerens negativa inverkan på arbetet med kommunikation och samverkan med medborgare, kan vara att utvärdera hur redan existerande nätverk och funktioner inom kommunorganisationen kan nyttjas. Detta gäller exempelvis kopplat till samrådsprocesserna som sker inom planeringsverksamheten, där synergier med klimatarbetet och dess utmaningar att involvera invånarna kan finnas.

Enligt respondenterna ses engagemang hos medborgare i sig inte som en utmaning. Samtidigt lyfts av flera att det är svårt att få alla grupper i samhället att vara delaktiga. Ett möjligt sätt hantera detta skulle då kunna vara att hitta fram till en bredare massa genom att låta medborgare engagera sig i sina olika roller som invånare – som skolelev, anställd på en arbetsplats eller aktiv i en förening. Det handlar om att finna vilka barriärer som finns för att medborgare ska kunna påverka, definiera dessa och undersöka hur de kan hanteras. Hitta vägar till medborgarna och inte tvärtom!

Stärk möjligheterna till erfarenhetsutbyte: Kopiera andras framgångar

Erfarenhetsutbyte och delande av goda exempel verkar vara en nyckel för att utveckla arbetet med att låta invånare lokalt delta i klimatomställningsarbetet. Detta kan rent konkret ge inspel till hur metoder kan användas och dialoginitiativ struktureras. På ett större plan, kan exempel på lyckade initiativ ge mod att våga pröva nya arbetssätt ges och motivera en utveckling. Att ”kopiera mera” är därmed en strategi som med fördel kan användas i utvecklingen av det egna arbetet med medborgarengagemang, vilket också lyfts av andra aktörer som undersökt ämnet medborgarengagemang. Klimatkommunernas funktion som ett nätverk av kommuner skulle kunna bidra med detta till medlemmarna, genom projekt och arrangemang där medlemmarna kan kommunicera och diskutera ämnet med varandra.

Utvärdera arbetet med inkludering av invånare

Kommuner behöver utvärdera sitt arbete för att få fatt på var det brister och vilka behov för att inkludera invånarna i klimatarbetet som faktiskt finns. Behov av struktur och rutiner för att inkludera medborgare i klimatomställningen finns, liksom av att bli bättre på att ta vara på dialogresultat. Det finns ett behov av en ökad förståelse för vad som fungerar och vad som inte gör det, tillika när det är passande och användbart att involvera medborgare. Utveckling av nya arbetssätt bör därmed inkludera utvärdering av hur kommunen kan nyttja interna funktioner som redan är på plats, samt vad som saknas för ett ytterligare utvecklande av arbetet.

Medborgarengagemang – ett nödvändigt ont eller ett värdefullt verktyg?

När resurser tryter kan det hända att något som medborgarengagemang, där både genomförande och resultat kan tyckas diffusa, blir bortprioriterat till förmån för mer konkreta och kvantifierbara metoder och arbetssätt. Det blir ett måste, i stället för något med potential att förbättra klimatarbetet. Samtidigt är det viktigt att understryka att de initiativ som tas bör underbyggas med tillräckliga resurser, annars riskerar medborgarengagemanget att bli bristfälligt. Men när metoderna tillämpas på rätt sätt ur korrekt syfte, kan de utgöra effektiva verktyg i omställningen.

Det ligger i kommuners uppgift att stärka demokratiska värden, jämlikhet mellan olika grupper i samhället och deras möjlighet att vara en aktiv del i samhällsutvecklingen. Involveringen av medborgarna kan bli ett sätt att förstå de sociala och rättvisemässiga strukturerna, samt skillnaderna och utmaningarna kopplade till klimatomställning i fråga om ansvar och vem som drabbas. Att lyfta klimatomställningens sociala dimensioner tydligare, skulle därmed kunna bidra till ett mer helhetligt hållbarhetsarbete och en känsla av förtroende bland medborgare.

Från information till ett medskapat klimatarbete

Kommuner har en viktig roll i implementeringen av klimatåtgärder och utformningen av det klimatneutrala samhället. Samtidigt måste detta ske på ett sätt som medför att invånarna faktiskt nyttjar de klimatsmarta alternativen och som initierar nödvändiga beteendeförändringar. Detta är komplexa utmaningar, men att möjliggöra för att invånare ges lika villkor att vara delaktiga i denna utveckling kan vara ett steg på vägen sätt att skapa långsiktighet i klimatarbetet.

Tips och vidare läsning

Kunskapsbanken, Klimatkommunerna:

[Kommunikation, utbildning och samverkan | Klimatkommunerna](#)

Dialogguiden, SKR:

[Dialogguiden | SKR](#)

Involve UK:

[Involve.org.uk](#)

Medborgarengagemang, Viable Cities:

[Medborgarengagemang \[pdf\]](#)

Referenser

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. AIP Journal, pp. 216–224.

Boverket. (2021a). Steg i dialogprocessen. Hämtad: 19 oktober 2021, från: https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/medborgardialog/steg_i_process/

Boverket. (2021b). Vad är medborgardialog. Hämtad: 16 oktober 2021, från: https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/medborgardialog/vad_ar/

Boverket. (2021c). Samverkan och dialog. Hämtad 3 januari 2022, från: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/dialog/>

Carlestam, J. (2020). Lokala fördelar av minskade klimatutsläpp? - en studie av hur kommuner adresserar klimatåtgärdernas sidonyttor. Hämtad 9 januari 2022, från: https://klimatkommunerna.se/wp-content/uploads/2020/06/jennifercarlestam_2020_uppsats.pdf

Democratic Society. (2020). Innovation in Democracy Programme. Hämtad 20 december 2021, från: <https://www.demsoc.org/projects/innovation-in-democracy-programme>

Ekerö kommun. (2017). Öar i samverkan – Utvecklad samverkan mellan det civila samhället och Ekerö kommun [pdf]. [Öar i samverkan \(skr.se\)](https://www.akerokommun.se/om-akero/arkiv/2017/06/06/0ar-i-samverkan-skr-se)

Eskilstuna kommun. (2012). Klimatplan för Eskilstuna. Hämtad 17 december 2021, från: <https://www.eskilstuna.se/download/18.4c73ddc2178d03ec33760a/1618473779439/Klimatplan%20%C3%B6r%20Eskilstuna.pdf>

Falköpings kommun. (2021). Klimatstrategi 2021–2030. Hämtad 17 december 2021, från: <https://www.falkoping.se/download/18.1adde54a17861a73b1e11aae/1626330208751/Klimatstrategi%202021-2030.pdf>

Folkbildningsrådet. (2018). Om folkbildning. Hämtad 16 november 2021, från: <https://www.folkbildningsradet.se/om-folkbildning/>

Glaas, E., Hjerpe, M., Karlson, M. & Neset, T-S. (2020). Visualization for Citizen Participation: User perceptions on a mainstreamed online participatory tool and its usefulness for climate change planning. Sustainability, 12 (705).

Gustafson, P. & Hertting, N. (2017). Understanding participatory governance: An analysis of participants' motives for participation. American Review of Public Administration, 47(5), 538–549.

Göteborgs stad. (2014). Klimatstrategiskt program för Göteborg. Hämtad 17 december 2021, från: <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/36fb4599-a2c4-4e46-8621-0c71ceece4c5/Klimatstrategiskt+program+f%C3%B6r+G%C3%B6teborg.pdf?MOD=AJPERES>

International Association for Public Participation. (2018). Spectrum IAP2 Spectrum for Public Participation. Hämtad: 2021-11-10, från: <https://www.iap2.org/page/pillars>

Involve UK. (u.å.a). Citizens' Assembly. Hämtad 9 november 2021, från: <https://www.involve.org.uk/resources/methods/citizens-assembly>

Involve UK. (u.å.b). Citizens' Panel. Hämtad: 19 november 2021, från: <https://www.involve.org.uk/resources/methods/citizens-panel>

Involve UK. (u.å.c). Focus groups. Hämtad 17 november 2021, från: [Focus Groups | involve.org.uk](https://www.involve.org.uk/resources/methods/focus-groups)

Janse, G. & Konijnendijk, C. C. (2007). Communication between science, policy and citizens in public participation in urban forestry—Experiences from the Neighbourwoods project. Urban Forestry & Urban Greening, 6(2007), 23–40

Klimatkommunerna. (u.å.a). Klimatåtgärders sidonyttor. Hämtad: 9 november 2021, från: <https://klimatkommunerna.se/kunskapsbank/kommunikation/klimatagarders-sidonyttor/>

Klimatkommunerna. (u.å.b). Kommunikation, utbildning och samverkan. Hämtad 11 november 2021, från: <https://klimatkommunerna.se/kunskapsbank/kommunikation/>

Klimatkommunerna. (u.å.c). Vad ingår i kommunalt klimatarbete? Hämtad: 7 oktober 2021, från: <https://klimatkommunerna.se/vad-ingar-i-kommunalt-klimatarbete/>

Klimatkommunerna. (2021). Klimatkommunernas 13 uppgifter för kommuner i klimatomställningen. Hämtad 22 december 2021, från: <http://klimatkommunerna.se/wp-content/uploads/2021/12/klimatkommunernas-13-uppgifter.pdf>

Linköpings kommun. (2016). Riktlinjer för medborgardialog i Linköpings kommun. Hämtad: 15 november 2021, från: <https://www.linkoping.se/contentassets/d91c4b30b0ca422db0cb94b3fff6861f/riktlinjer-for-medborgardialog-i-linkopings-kommun.pdf?4acf2d>

Lunds kommun. (2021). Lundaeko: Lunds kommuns program för ekologisk hållbar utveckling 2021-2030. Hämtad 17 december 2021, från: https://old.lund.se/globalassets/lund.se/bygg_bo/klimat-miljo-och-hallbarhet/lundaeko/lundaeko-beslutad-kf-2021-06-22.pdf

Mora kommun. (2019). Strategisk plan 2019–2022. Hämtad 17 december 2021, från: <https://morakommun.se/download/18.23dfc912169d8d9b99919228/1554809961993/Strategisk%20plan%202019-2022,%20version%20KS%202019-04-09%20PDF.pdf>

National Consumer Council. (2008). Deliberative Public Engagement: Nine Principles. Hämtad: 2021-12-09, från: <https://www.involve.org.uk/sites/default/files/field/attachemnt/Deliberative-public-engagement-nine-principles.pdf>

National Co-ordination Centre for Public Engagement. (u.å.). Why does public engagement matter? Hämtad 3 januari 2022, från: <https://www.publicengagement.ac.uk/about-engagement/why-does-public-engagement-matter>

Naturvårdsverket. (2021). Allmänheten och Klimatet 2021 – En kvantitativ undersökning om den svenska allmänhetens syn på lösningar för klimatet. Hämtad 7 oktober 2021, från: <https://www.naturvardsverket.se/contentassets/6ffad3e6018c47cea06c6402f0eea066/rapport-allmanheten-klimatet-2021.pdf>

SCB. (2021). Att välja metod och intervjupersoner. Hämtad 19 december, från: <https://www.scb.se/dokumentation/statistikguiden/undersokning-och-urval/att-valja-metod-och-intervjupersoner/>

Scotland's Climate Assembly. (2021). Doing things differently – Scotland's Climate Assembly – Recommendations for action. Scotland's Climate Assembly. Edinburgh: Scotland's Climate Assembly

SKR. (2016). Kommungruppsindelning 2017: Omarbetning av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning. Hämtad 14 december 2021, från: <https://webbutik.skr.se/sv/artiklar/kommungruppsindelning-2017.html>

SKR. (2017a). E-panel. Hämtad: 11 november 2021, från: <https://dialogguiden.se/article/show/426>

SKR. (2017b). Framtidsverkstad. Hämtad 8 december 2021, från: <https://dialogguiden.se/article/show/412>

SKR. (2017c). Medborgarpanel. Hämtad 19 oktober 2021, från: <https://dialogguiden.se/article/show/426>

SKR. (2019a). Medborgarbudget – En världsomspännande modell för demokratiskt inflytande. Sveriges Kommuner & Regioner. Stockholm: SKR.

SKR. (2019b). Medborgardialog i styrning – För ett stärkt demokratiskt samhälle. Sveriges Kommuner & Regioner (Rapport: 15). Stockholm: Sveriges Kommuner & Landsting.

SKR. (2020a). Backcasting. Hämtad: 10 november 2021, från: <https://dialogguiden.se/2003>

SKR. (2020b). E-förslag eller E-petition. Hämtad 12 november 2021, från: <https://dialogguiden.se/article/show/492>

SKR. (2020c). Open space. Hämtad 15 november 2021, från: <https://dialogguiden.se/1911>

- SKR. (2020d). SMS-panel. Hämtad 11 november 2021, från: [SMS - panel - Dialogguiden](#)
- SKR. (2020e). Fokusgrupp. Hämtad 22 november 2021, från: <https://dialogguiden.se/article/show/417>
- SKR. (2021a). Hackathon. Hämtad 5 oktober 2021, från: <https://dialogguiden.se/1918>
- SKR. (2021b). Medborgarbudget. Hämtad 19 oktober 2021, från: <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet/medborgardialog/medborgarbudget.26603.html>
- SKR. (2021c). Medborgarförsamling. Hämtad: 5 oktober 2021, från: <https://dialogguiden.se/1904>
- Stockholms stad. (2017). Kommunikationsprogram för Stockholms stad 2017–2022. Hämtad 9 december 2021, från: <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/politik-och-demokrati/styrdokument/kommunikationsprogram-for-stockholms-stad-2017-2022.pdf>
- Tillväxtverket. (2021). Medborgarbudget. Hämtad: 11 november 2021, från: <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/regional-kapacitet/utvecklingsguide/metod/medborgarbudget.html>
- Upplands Väsby kommun. (2017). Energi- och klimatstrategi för Upplands Väsby kommun. Hämtad 17 december 2021, från: <https://www.xn--upplandsvsby-ocb.se/download/18.4888d21515e5a932a772a22/1514992986519/Energi-%20och%20klimatstrategi.pdf>
- Vestbro, D, U. (2012). Citizen Participation or Representative Democracy? The Case of Stockholm, Sweden. Journal of Architectural and Planning Research , 29(1), 5-17
- Örebro kommun. (2016). Klimatstrategi för Örebro kommun. Hämtad 17 december 2021, från: <https://jamfor.orebro.se/download/18.1d8f9a39155628f73841694a/1485339455931/Klimatstrategi%20%C3%96rebro%20kommun.pdf>
- Östersunds kommun. (2019). Klimatprogram Färden mot ett fossilbränslefritt och energieffektivt Östersund 2030. Hämtad 17 december 2021, från: <https://www.ostersund.se/download/18.12e55ece16ede43dbefd4917/1597991334045/Klimatprogram%20%C3%96stersunds%20kommun.pdf>

Bilaga 1 – Respondentkommuner, enkätundersökning inkl. kommungruppsindelning

Kommun	Kommungrupp	Specifik kommungrupp
Borås	B	B3
Botkyrka	A	A2
Falköping	C	C6
Finspång	B	B5
Forshaga	B	B4
Göteborg	A	A1
Helsingborg	B	B3
Jönköping	B	B3
Kalmar	C	C6
Karlstad	B	B3
Linköping	B	B3
Lund	B	B3
Mora	C	C8
Sandviken	B	B5
Skellefteå	C	C8
Sollentuna	A	A2
Stockholm	A	A1
Södertälje	B	B3
Tyresö	A	A2
Örebro	B	B3

Bilaga 2 – Enkätfrågor

1. *I följande kryssfrågor kategoriseras ett antal dialogmetoder utifrån delaktighetstrappan, markera de kanaler för information som finns i din kommun.*
 - a. *Information*
 - b. *Konsultation*
 - c. *Dialog*
 - d. *Inflytande*
 - e. *Medbeslutande och medskapande*
2. *Beskriv kortfattat hur metoden eller metoderna används i klimatarbetet, exempelvis om dialogen sker fysiskt eller digitalt, kontinuerligt eller vid enskilda tillfällen. Gäller det enskilda frågor eller vid utvecklandet av styrande dokument kopplat till klimatfrågor?*
3. *Hur kan en stärkt medborgardialog bidra i klimatomställningen i er kommun?*
4. *Vad saknas för att kunna förbättra dialog och inkludering av medborgare i klimatfrågor i kommunen?*
5. *Vill du dela med dig av något exempel på när medborgarengagemang hjälpt er i klimatarbetet?*
6. *Vad ser du som de största utmaningarna respektive framgångsfaktorerna i arbetet med medborgarengagemang i klimatomställningen?*
7. *Har kommunen antingen policy eller riktlinjer för när och hur medborgardialog ska föras? Om ja - beskriv i relation till klimatarbetet.*
8. *Hur ser samverkan internt inom kommunorganisationen och externt med andra lokala aktörer ut i arbetet för stärkt medborgarengagemang?*
9. *Hur kan Klimatkommunerna bistå medlemskommunerna i arbetet att stärka lokal klimatdialog?*